

IMPAKT DOLNY ŚLĄSK

PRZEGLĄD THINK TANKU UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU

NR 2/2022 THINKTANK.UE.WROC.PL

DYNAMIKA SPOŁECZNA I MIGRACJE
W BUDOWANIU OTWARTEJ POLSKI –
RYNEK PRACY A RYNEK EDUKACYJNY

Wydawnictwo
Uniwersytetu Ekonomicznego
we Wrocławiu

Centrum Współpracy z Biznesem

Jedno miejsce – wiele możliwości

Współpracując z nami:

- Wypromujesz swoją markę wśród studentów i studentek UEW
- Weźmiesz udział w projektach szkoleniowych, promując się jako ekspercka marka
- Dotrzesz z ofertami pracy, praktyk i staży do studentów i studentek UEW
- Znajdziesz eksperta z Uczelni do współpracy przy projektach

Dla najbardziej zaangażowanych firm mamy propozycję współpracy w ramach Rad Kierunków

OSOBY MŁODE
NA EUROPEJSKICH
RYNKACH PRACY

4

UCHODŹCY NA ŚWIECIE I W POLSCE.
WROCŁAW TRZECIM MIASTEM
W POLSCE ZA SPRAWĄ
MIGRANTÓW Z UKRAINY

11

PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE
NA DOLNYM ŚLĄSKU W ŚWIECIE
SPISÓW POWSZECHNYCH

23

WYBRANE DOLNOŚLĄSKIE STRATEGIE
SAMORZĄDOWE JAKO NARZĘDZIE
PRZYCIĄGANIA I ROZWOJU
ZASOBÓW LUDZKICH

32

SPIS TREŚCI

- 2 Słowo wstępne
MAŁGORZATA GAŁECKA
- 4 Osoby młode na europejskich
rynkach pracy
BEATA BAL-DOMAŃSKA
- 11 Uchodźcy na świecie i w Polsce. Wrocław
trzecim miastem w Polsce za sprawą
migrantów z Ukrainy
LESZEK CYBULSKI
- 23 Przemiany demograficzne na Dolnym
Śląsku w świetle spisów powszechnych
ELŻBIETA STAŃCZYK
- 32 Wybrane dolnośląskie strategie
samorządowe jako narzędzie przyciągania
i rozwoju zasobów ludzkich
**STANISŁAW KORENIK, DOROTA RYNIO,
ALICJA ZAKRZEWSKA-PÓŁTORAK**

SZANOWNI PAŃSTWO,

dane GUS wskazują, że w Polsce w ciągu ostatnich kilku lat poprzedzających rok wystąpienia pandemii COVID-19 sytuacja na rynku pracy systematycznie się poprawiała. Począwszy od 2018 roku, zauważalny był wzrost wskaźnika zatrudnienia, a współczynnik aktywności zawodowej ustabilizował się na poziomie 56%. Niestety konsekwencje pandemii oraz lockdownów, a następnie wojny w Ukrainie istotnie wpłynęły na nasze życie i zdrowie oraz na gospodarkę i rynek pracy. Pandemia i kolejne lockdowny zaburzyły dotychczas funkcjonujące trendy na rynku pracy. Przede wszystkim wpłynęły negatywnie na sytuację zawodową osób młodych, stawiających pierwsze kroki na rynku pracy. Wprowadzane restrykcje związane z izolacją społeczną, przejawiające się w zamykaniu lub istotnym ograniczaniu działalności wybranych branż, dodatkowo niekorzystnie odbijały się na młodych pracownikach. Szczegółowa analiza sytuacji ludzi młodych na europejskich rynkach pracy wraz ze wskazaniem czynników oraz problemów lokalnych rynków pracy została przedstawiona w artykule Beaty Bał-Domańskiej.

Agresja Rosji na Ukrainę wywołała napływ pierwszych uchodźców z tego kraju do Polski już w dniu wybuchu wojny – 24 lutego 2022 r. W kolejnych tygodniach zjawisko to przybrało charakter masowy. Szczegółowe statystyki dotyczące liczby uchodźców oraz jej wpływ na liczbę mieszkańców największych miast w Polsce prezentuje artykuł Leszka Cybulskiego.

Pozostając w tematyce migracji, warto również zapoznać się z artykułem Elżbiety Stańczyk, przedstawiającym kierunki przemian demograficznych na Dolnym Śląsku. Przemiany te oraz rozwój zasobów

ludzkich odgrywają bowiem istotną rolę w kontekście wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego. Dlatego zagadnienia z nimi związane powinny zajmować ważne miejsce w polityce strategicznej i planistycznej jednostek samorządu terytorialnego. Zostały one zatem uwzględnione w Strategii Rozwoju Sudety 2030 i Strategii Wrocław 2030 – dokumentach, które tworzyli, we współpracy z szerokim gronem interesariuszy, autorzy artykułu: *Wybrane dolnośląskie strategie rozwoju jako narzędzie przyciągania i rozwoju zasobów ludzkich*.

DR MAŁGORZATA GAŁECKA
MENEDŻER IMPAKTU DOLNY ŚLĄSK –
THINK TANKU UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU

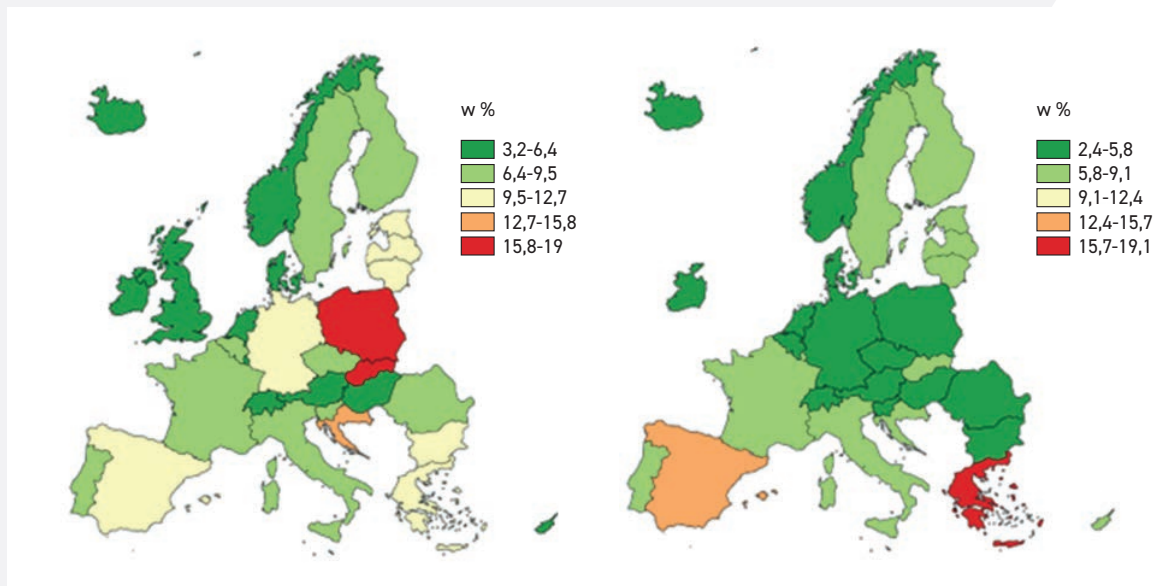

BEATA BAL-DOMAŃSKA

DOKTOR NAUK EKONOMICZNYCH W ZAKRESIE EKONOMII – POLITYKI SPOŁECZNEJ, PRACOWNIK KATEDRY SOCJOLOGII I POLITYKI SPOŁECZNEJ UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU. ZAINTERESOWANIA NAUKOWE: OBSZARY I PROBLEMY WSPÓŁCZESNEJ POLITYKI SPOŁECZNEJ, PROBLEMY SPOŁECZNE W SFERZE PRACY, EKONOMIA RYNKU PRACY, POLITYKA EDUKACYJNA. JEST AUTORKĄ KILKUDZIESIĘCIU PUBLIKACJI NAUKOWYCH Z TEJ TEMATYKI. UCZESTNICZYŁA W KILKU PROJEKTACH BADAWCZYCH DOTYCZĄCYCH PROBLEMATYKI RYNKU PRACY.

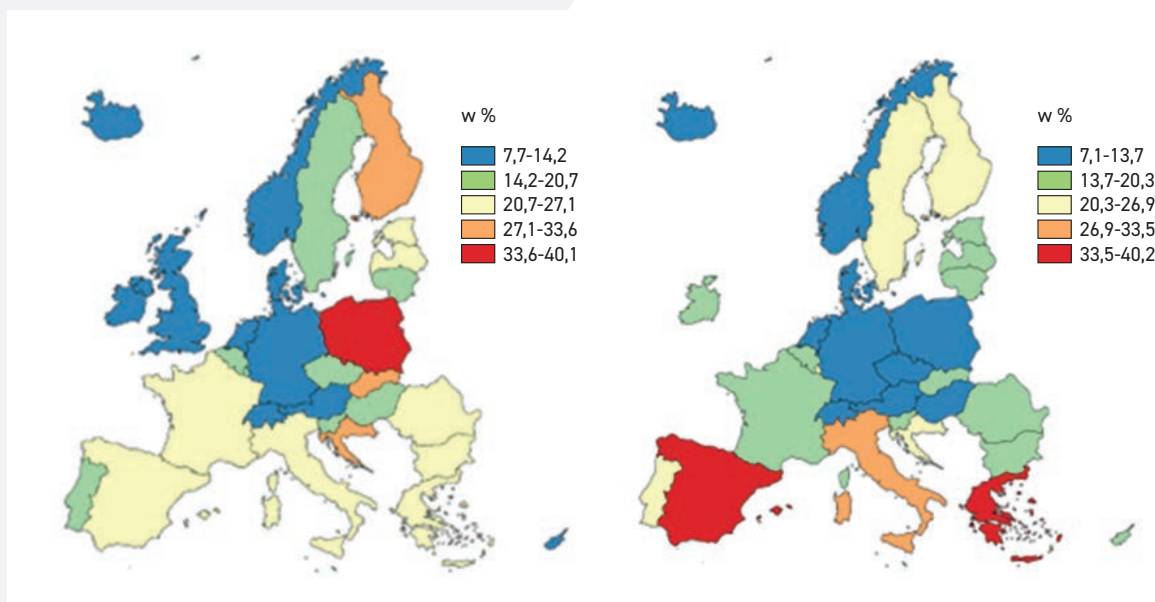
OSOBY MŁODE NA EUROPEJSKICH RYNKACH PRACY

Ostatnie lata przyniosły wiele zmian na europejskich rynkach pracy. Widoczne jest to na mapie Europy ukazującej stopę bezrobocia (20-64 lata) w 2004 roku, tj. w roku akcesji Polski i dziewięciu innych państw do Unii Europejskiej, oraz w 2020 roku (mapa 1). W tym czasie państwa Europy Środkowo-Wschodniej i Niemcy odnotowały wyraźną poprawę na rynkach pracy. Jednocześnie obserwujemy pogorszenie się sytuacji w państwach południowej Europy, szczególnie w Grecji i Hiszpanii. Do państw, które odnotowały największą poprawę na rynku pracy, zaliczyć można Polskę, Słowację, Bułgarię, Chorwację i Czechy. W 2020 roku Czechy, Polska i Holandia należały do państw o najniższej stopie bezrobocia w UE. Tym, co wyróżnia Czechy, jest utrzymanie pozycji państwa z najniższą stopą bezrobocia od 2016 roku. Polskę natomiast wyróżnia najwyższy stopień redukcji zjawiska bezrobocia – o niemal 16 punktów procentowych (p.p.) –

Mapa 1. Stopa bezrobocia osób w wieku 20-64 w 2004 roku (z lewej) i 2020 roku (z prawej) w państwach Unii Europejskiej

Źródło: dane z badania LFS Eurostatu.

Mapa 2. Stopa bezrobocia osób młodych w wieku 15-24 w 2004 roku (z lewej) i 2020 roku (z prawej) w państwach Unii Europejskiej

Źródło: dane z badania LFS Eurostatu.

POMIMO OBSERWOWANYCH
POZYTYWNYCH ZMIAN OSOBY
MŁODE WCIĄŻ NALEŻĄ DO
GRUP DEFAWORYZOWANYCH
NA RYNKU PRACY,
A STOPA BEZROBOCIA
W NAJMŁODSZYCH GRUPACH
WIEKU JEST NAJWYŻSZA.

z 19,0% w 2004 roku do 3,1% w 2020 roku. W tym samym czasie kolejne państwo odnotowujące wyraźną poprawę, Słowacja, zredukowało poziom bezrobocia o 11,4 p.p. (do 6,6%).

Ogólna poprawa w zatrudnieniu przyniosła także spadek bezrobocia osób młodych – w wieku 15-24 lata (mapa 2).

Analizując stopę bezrobocia osób młodych, można stwierdzić, że aż pięć państw zredukowało ją o ponad 10 p.p. – były to Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Słowacja (redukcja o 13,5 p.p.) i Polska, w której stopa bezrobocia osób młodych zmalała o niemal 30 p.p. – z 40,1% w 2004 roku do 10,8% w 2020 roku. Najkorzystniejsza sytuacja pod względem stopy bezrobocia osób młodych od 2009 roku obserwowana jest w Niemczech. Po 2016 roku drugim państwem z najniższą stopą bezrobocia wśród osób młodych są Czechy, a kolejnym Holandia.

Pomimo obserwowanych pozytywnych zmian osoby młode wciąż należą do grup defaworyzowanych na rynku pracy, a stopa bezrobocia w najmłodszych grupach wieku jest najwyższa. W 27 państwach Unii Europejskiej w 2021 roku stopa bezrobocia osób młodych wynosiła 16,6%, podczas gdy wśród osób w wieku 20-64 była o ponad połowę niższa i wynosiła 7,0% (w 2020 roku). Na tę sytuację składa się wiele czynników. Część z nich ma charakter indywidualny i wynika z osobistych preferencji oraz wyborów osób młodych, część jest efektem uwarunkowań makroekonomicznych i instytucjonalnych związanych z dostępem do miejsc pracy, dopasowaniem doświadczenia zawodowego i umiejętności do potrzeb przedsiębiorstw, dostępnością elastycznych form pracy czy z kosztami pracy. Czynniki te mają różne znaczenie w poszczególnych państwach i regionach.

Oceniając problemy lokalnych rynków pracy, można mówić o różnego typu niedopasowaniach, jak zawodowe, umiejętności, strukturalne czy przestrzenne. Niedopasowanie zawodowe można zdefiniować jako zbyt niskie wykształcenie osób poszukujących pracy w relacji do dostępnych na rynku miejsc pracy. Niedopasowanie umiejętności wynika z różnicy między ukończonym kierunkiem studiów a rzeczywistym popytem na rynku pracy. Problemy niedopasowań tego typu często pojawiają się w sytuacji niedostosowania systemu edukacji do zmieniających się potrzeb rynków

NASILANIE SIĘ PROCESÓW
MIGRACYJNYCH, SZCZEGÓLNI
OSÓB MŁODYCH,
W DŁUGIM OKRESIE ZWIĘKSZA
NIERÓWNOŚCI ROZWOJOWE
MIĘDZY REGIONAMI
WYSOKO ROZWINIĘTYMI
(AGLOMERACJAMI)
A POZOSTAŁYMI OBSZARAMI.

pracy. Innym powodem niedopasowania na rynku pracy mogą być głębokie zmiany w strukturze gospodarki, jakie mogliśmy obserwować w okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej w Polsce czy w okresach kryzysu. W takich sytuacjach możemy mówić o niedopasowaniu strukturalnym. Niedopasowania strukturalne, zawodowe i umiejętności są obecnie często wskazywane jako jedna z przyczyn trudnej sytuacji na rynku pracy w Hiszpanii.

Biorąc pod uwagę rozmieszczenie osób bezrobotnych, można zdefiniować jeszcze jeden wymiar niedopasowania, a mianowicie niedopasowanie przestrzenne (*spatial mismatches*), które pojawia się wtedy, gdy miejsce zamieszkania osób poszukujących pracę rozkłada się w przestrzeni inaczej niż zapotrzebowanie na pracowników. Wyrównanie niedopasowań przestrzennych wymaga prowadzenia długookresowej polityki wzmacniania rozwoju gospodarczego regionów, przyciągania nowych inwestycji i tworzenia miejsc pracy.

Nie jest to metoda, która sprawdza się w każdym regionie. W wielu z nich problemy nierównowagi na rynku pracy rozwiązywane są poprzez procesy migracyjne obejmujące zarówno migracje zagraniczne, jak i migracje wewnętrzne. Jest to rozwiązanie, z którego często korzystają osoby młode, zdolne do dużej mobilności w poszukiwaniu lepszego miejsca do pracy i życia. W efekcie, z jednej strony, pojawia się szansa wyboru miejsca pracy zgodnie z finansowymi i awansowymi oczekiwaniami młodego pracownika, z drugiej strony, przy znacznym nasileniu się procesów migracyjnych w regionach, które tracą i zyskują młodych pracowników, mogą się pojawić negatywne zjawiska. Dla regionu przyjmującego mogą to być: wzrost ceny mieszkań wynikający z ich ograniczonego dostępu, rosnące zanieczyszczenie, trudności w transporcie, życie w pośpiechu (stresie)

itd. W regionie, który odnotowuje silny odpływ młodych osób, może dojść do pogorszenia się sytuacji gospodarczej, ujawniają się problemy starzejącego się społeczeństwa, przejawiające się chociażby zmniejszonym zapotrzebowaniem na usługi edukacyjne i silną presją na usługi opiekuńcze. Nasilanie się procesów migracyjnych, szczególnie osób młodych, w długim okresie zwiększa nierówności rozwojowe między regionami wysoko rozwiniętymi (aglomeracjami) a pozostałymi obszarami.

DUŻE PRZEDSIĘBIORSTWA SĄ W WIĘKSZYM STOPNIU PRZYGOTOWANE NA PRZYJMOWANIE MŁODYCH PRACOWNIKÓW I ZAOFEROWANIE IM WSPARCIA W ZDOBYWANIU SPECYFICZNYCH UMIEJĘTNOŚCI WAŻNYCH DLA FIRMY.

Powstaje pytanie, jak wesprzeć osoby młode na lokalnych rynkach pracy? Najlepszą sytuacją na rynku pracy cieszą się osoby młode o najwyższym poziomie wykształcenia, które osiągają najwyższe wskaźniki zatrudnienia i najszybciej znajdują pracę. Analizując sytuację osób młodych na krajowych i regionalnych rynkach pracy, można wykazać, że tym, co pomaga ograniczyć bezrobocie osób młodych, jest wzrost gospodarczy, w szczególności ten, w którym główną rolę odgrywają wiedza i innowacje. Ten typ rozwoju niesie ze sobą, z jednej strony, potencjał tworzenia nowych miejsc pracy, które ze względu na wykorzystanie najnowszych osiągnięć technologicznych są otwarte na osoby młode i stwarzają pewne możliwości rozwoju przedsiębiorczości w oderwaniu od ich geograficznej lokalizacji. Nie mniej ważna jest także druga strona wysoko rozwiniętych regionów, a mianowicie wraz z rozwojem przedsiębiorstw powstaje cała sieć firm powiązanych, które łącznie oferują różnorodne miejsca pracy. W takim otoczeniu łatwiej znaleźć zatrudnienie odpowiadające indywidualnym kwalifikacjom, a w przypadku jego utraty – szybciej można znaleźć nowe miejsce zatrudnienia. Nie bez znaczenia jest także wielkość przedsiębiorstw. Duże przedsiębiorstwa są w większym stopniu przygotowane na przyjmowanie młodych pracowników i zaoferowanie im wsparcia w zdobywaniu specyficznych umiejętności ważnych dla firmy. Małe i średnie przedsiębiorstwa chętniej zatrudniają doświadczonych pracowników.

Czy zatrudnieniu osób młodych sprzyja rozwój wybranych sektorów gospodarki? W Unii Europejskiej osoby młode najczęściej znajdują

zatrudnienie w sektorach obejmujących działalność handlową i naprawę pojazdów (sekcja G; odsetek zatrudnionych osób młodych w wieku 15-24 lata w UE-27 w 2021 roku wynosił 20,3%), przemysłową (sekcja C; 14,7%), opiekę zdrowotną i pomoc społeczną (sekcja Q; 10,1%), zakwaterowanie i gastronomię (sekcja I; 9,7%), a także budownictwo (sekcja F; 6,8%). Jednakże gdy przyjrzymy się zatrudnieniu osób młodych w poszczególnych państwach UE, okazuje się, że ich sektorowa struktura zatrudnienia znacznie się różni. Wyjątkiem jest sekcja G (działalność handlowa i naprawa pojazdów), w której różnice w odsetku pracujących osób młodych są najmniejsze. W państwach Europy Środkowo-Wschodniej młodzi ludzie najczęściej znajdują zatrudnienie w przemyśle. Prym wiodą tu takie państwa, jak: Czechy (30,5% osób młodych znalazło zatrudnienie w przemyśle), Słowacja (30,5%), Węgry (25,5%), Polska (22,7%), Słowenia (20,4%) oraz Chorwacja (20,2%). W tym samym czasie na Cyprze, w Holandii, Danii odsetek osób młodych pracujących w przemyśle nie przekroczył 7%. Jednocześnie w tych trzech ostatnich państwach relatywnie dużo młodzieży (powyżej 24%) pracowało w sekcji związanej z handlem i naprawą pojazdów samochodowych. W wielu państwach Europy Zachodniej osoby młode pracowały w działalności związanej z ochroną zdrowia i opieką społeczną, przykładowo powyżej 12% młodych osób znalazło zatrudnienie w tej sekcji w Niemczech, Luksemburgu, Holandii, Szwecji, Danii i Belgii, podczas gdy w Polsce w tym sektorze pracowało mniej niż 3% osób młodych. Dość atrakcyjnym sektorem dla młodych pracowników jest turystyka. Szczególnie popularnym pracodawcą są przedsiębiorstwa sektora turystycznego w Irlandii (19,4% pracujących osób młodych) i Grecji (33,2%). Warto też wspomnieć o sektorze budowlanym, który stanowi częste miejsce pracy młodych w Słowacji (14,7%), Rumunii (13,3%), a także na Cyprze (12%). W Polsce w budownictwie pracuje niespełna 10% młodych do 24. roku życia.

Kończącym pytaniem, na które warto odpowiedzieć, oceniając sytuację osób młodych na europejskich rynkach pracy, jest pytanie o ich pozycję na rynku względem pozycji osób dorosłych. Inkluzywność europejskich rynków pracy wobec osób młodych pozostawia wiele do życzenia. Nawet w państwach o niskiej stopie bezrobocia, jak Polska czy Czechy, różnica w stopie bezrobocia osób młodych i dorosłych jest bardzo duża i w 2020 roku wynosiła ponad trzykrotność. Wśród innych mało inkluzywnych gospodarek wymienić można Szwecję,

Włochy, Chorwację i Belgię czy będącą już poza strukturami UE Wielką Brytanię. Jednocześnie do gospodarek o dobrej sytuacji na rynku pracy i dużej inkluzywności osób młodych należą rynki Niemiec, Austrii i Danii.

Źródła

- Bal-Domańska B., 2022, *Inclusiveness of European Union labour markets in relation to young people*, Wiadomości Statystyczne, vol. 67, nr 3, s. 1-27. DOI:10.5604/01.3001.0015.8064
- Pennoni, F., Bal-Domańska, B., 2022, *NEETs and youth unemployment: A longitudinal comparison across European countries*, Social Indicators Research. DOI:10.1007/s11205-021-02813-5
- Bal-Domańska, B., 2021, *The impact of macroeconomic and structural factors on the unemployment of young women and men*, Economic Change and Restructuring. DOI:10.1007/s10644-021-09341-9
- Bal-Domańska B., 2020, *The situation of youth on the European labour markets – Econometric analyses*, Acta Universitatis Lodzianis Folia Oeconomica, nr 2(347), s.23-37 DOI:10.18778/0208-6018.347.02
- Bal-Domańska B., 2019, *Development paths of European Union countries in the light of selected sustainable development priorities*, W: T. Loster, T. Pavelka (red.), The 13th International Days of Statistics and Economics: Conference Proceedings, Slany, Melandrium, s. 66-79, ISBN 9788087990186. DOI:10.18267/pr.2019.los.186.8
- Bal-Domańska B., Sobczak E., 2019, *Econometric assessment of the relation between the situation of youth on the labour market and the macroeconomic factors among the EU countries*, W: K.S. Soliman (red.), Vision 2025: Education Excellence and Management of Innovations through Sustainable Economic Competitive Advantage. Proceedings of the 34th International Business Information Management Association Conference (IBIMA) / International Business Information Management Association, s. 11299-11309. ISBN 9780999855133
- Bal-Domańska B., 2018, *Regional determinants and the situation of youth in regional labour markets*, W: J. Slavík, L.Povolná (red.), Social and Economic Development & Regional Policy. Adaptation of Post-Industrial Society to Global Changes: Conference proceedings / Ústí nad Labem, Faculty of Social and Economic Studies Jan Evangelista Purkyně University in Usti nad Labem, s. 36-46. ISBN 9788075611635
- Bal-Domańska B., Sobczak E., 2018, *Educational potential and the situation of the youth on the labour market in the European Union regions*, W: P. Jedlicka, P. Maresova, I. Soukal (red.), Hradec Economic Days, Vol. 8(1). Double-blind peer-reviewed proceedings, part I. of the international scientific conference Hradec Economic Days 2018 / 2018, Hradec Kralove, University of Hradec Kralove, s. 20-31. ISBN 9788074357008

LESZEK CYBULSKI

DR, STARSZY SPECJALISTA
W DOLNOŚLĄSKIM OŚRODKU
BADAŃ REGIONALNYCH URZĘDU
STATYSTYCZNEGO WE WROCŁAWIU,
AUTOR OPRACOWAŃ STATYSTYCZNYCH
POŚWIĘCONYCH M.IN. FINANSOM
JEDNOSTEK SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO, RYNKOWI PRACY,
WYNAGRODZENIOM W GOSPODARCE,
FINANSOM PRZEDSIĘBIORSTW,
DEMOGRAFII DOLNEGO ŚLĄSKA. CZŁONEK
SIECI EKSPERCKIEJ TEAM EUROPE. PRZEZ
PONAD 30 LAT PRACOWNIK NAUKOWY
UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE
WROCŁAWIU. AUTOR OK. 100 PUBLIKACJI
NAUKOWYCH, GŁÓWNIEM Z ZAKRESU
POLITYKI ZATRUDNIENIA, POLITYKI
REGIONALNEJ, FUNKCJONOWANIA
UNII EUROPEJSKIEJ, BUDŻETU
UNIJNEGO, FINANSÓW PUBLICZNYCH,
MIĘDZYNARODOWYCH STOSUNKÓW
GOSPODARCZYCH I POLITYCZNYCH.

UCHODŹCY NA ŚWIECIE I W POLSCE. WROCŁAW TRZECIM MIASTEM W POLSCE ZA SPRAWĄ MIGRANTÓW Z UKRAINY

Wstęp

Agresja Rosji na Ukrainę wywołała napływ pierwszych uchodźców z tego kraju do Polski już w dniu wybuchu wojny – 24 lutego 2022 r. W kolejnych tygodniach zjawisko to przybrało charakter masowy. Przyniesione w pierwszej części artykułu dane ONZ dotyczące całego globu wskazują, że w tak krótkim czasie Polska stała się drugim krajem na świecie pod względem liczby przyjmowanych uchodźców (za Turcją). Jest jednocześnie krajem, w którym niemal cały wysiłek goszczenia Ukraińców uciekających przed wojną wzięli na siebie mieszkańcy, w odróżnieniu od systemu obozów oraz specjalnych ośrodków funkcjonujących w zdecydowanej większości państw. Utrudnia to określenie dokładnej liczby uchodźców z Ukrainy przebywających w Polsce, a także w aglomeracji wrocławskiej. Próba jej wskazania następuje w drugiej części opracowania. Oszacowanie liczby

OSZACOWANIE LICZBY
UCHODźCÓW I INNYCH
MIGRANTÓW BYŁOBY TRUDNE
NA PODSTAWIE JEDYNI
DANYCH POCHODZĄCYCH
Z REJESTRÓW URZĘDOWYCH.

uchodźców i innych migrantów byłoby trudne na podstawie jedynie danych pochodzących z rejestrów urzędowych. Z pomocą przychodzi metody typu *Big Data*, w tym zastosowana przez Unię Metropolii Polskich (UMP) do określenia liczby obywateli Ukrainy w Polsce. W badaniu przeprowadzonym przez UMP pozyskano informacje z urządzeń mobilnych, a uzupełniając również z innych źródeł.

Metody *Big Data* w coraz szerszym zakresie stają się formami zbierania danych stosowanymi również przez statystykę publiczną w różnych krajach świata, dopełniając lub zastępując informacje pozyskane ze sprawozdań, badań reprezentacyjnych oraz rejestrów urzędowych. Realizacja 16 zasad przyjętych w 2017 r. w Europejskim Kodeksie Praktyk Statystycznych przez Komitet ds. Europejskiego Systemu Statystycznego podlega w latach 2021-2023 przeglądowi w krajach członkowskich UE i EFTA. Wśród 17 rekomendacji dla Polski druga z nich odnosi się do m.in. tego zagadnienia „GUS powinien wykorzystać udane tworzenie statystyk opartych na innowacyjnych źródłach danych i dalej inwestować w rozwój metod i infrastruktury w celu wykorzystania nowych źródeł danych w większej liczbie dziedzin statystycznych”, czemu ma służyć wypełnienie trzeciej rekomendacji, aby Ministerstwo Finansów zapewniło GUS odpowiednie zasoby „w celu sprostania obecnym i nadchodzącym wzrostom potrzeb statystycznych oraz nowym priorytetom polityki, co będzie wiązało się z opracowaniem metodologii korzystania z nowych źródeł danych”.

Artykuł powstał na podstawie szerszego, bogato ilustrowanego ilościowego opracowania autora wydanego przez Urząd Statystyczny we Wrocławiu dla uczczenia Światowego Dnia Uchodźcy (20 czerwca).

I. Uchodźcy – podstawowe fakty i dane ONZ

Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR) działa od 1 stycznia 1951 r. Powołano je dla pomocy 1,2 mln uchodźcom w powrocie do ich krajów. Falę tę wywołała II wojna światowa, zdecydowana większość uchodźców znajdowała się w Europie i sądzono, że trzy lata wystarczą,

PO ROKU 2010 GŁÓWNYMI PAŃSTWAMI, Z KTÓRYCH POCHODZILI UCHODŹCY, BYŁY: AFGANISTAN, IRAK, SYRIA, SUDAN, SUDAN POŁUDNIOWY, ETIOPIA, SOMALIA, ERYTREA, JEMEN, MJANMA (BIRMA), DEMOKRATYCZNA REPUBLIKA KONGA, NIGERIA I WENEZUELA. W 2022 R. ZDECYDOWANIE NAJWIĘKSZA GRUPA UCHODŹCÓW POCHODZI Z UKRAINY.

aby rozwiązać ten problem. Zadanie okazało się zdecydowanie trudniejsze, gdyż nie tylko zimnowojenny podział świata komplikował bezpieczny powrót do krajów ojczystych, ale też pojawiały się kolejne konflikty regionalne. Ucieczka z kraju w obliczu zagrożenia wolności, zdrowia i życia towarzyszyła wielu konfliktom w połowie ubiegłego wieku, takim jak: wojna domowa w Grecji (1946-1949), wojny izraelsko-arabskie (1948, 1956 – jeszcze przed powstaniem UNHCR powołano specjalną agencję UNRWA), powstanie ChRL (m.in. 2 mln osób uciekło na Tajwan), wojna koreańska (1950-1953), powstanie węgierskie (1956), rewolucja kubańska (1959), zajęcie Tybetu przez Chiny (1959) – każdy z tych ostatnich czterech konfliktów skutkowało ucieczką ponad miliona osób. W rezultacie problem się powiększał, a elementem uwrażliwienia opinii publicznej było ogłoszenie przez ONZ roku 1959/1960 jako Światowego Roku Uchodźców.

Kolejnymi źródłami fal uchodźców były wojny narodowowyzwoleńcze w Afryce i południowo-wschodniej Azji, wojny indochińskie oraz wojny domowe, etniczne i religijne głównie w Afryce; m.in. Sudan opuściło 4 mln mieszkańców (1984), Liberię 1,8 mln (1990), dawną Jugosławię 4,0 mln (1992), Rwandę i Burundi 2,6 mln (1994), a Angolę 2,5 mln osób (1975-1995). Pomimo wycofania się ZSRR z Afganistanu (1989) i zakończenia zimnej wojny liczba uchodźców z Afganistanu w 1995 r. wynosiła 3,2 mln osób. Istniało wiele mniejszych konfliktów zbrojnych (domowych i międzynarodowych) oraz zorganizowanych dotkliwych represji politycznych wobec różnych grup społecznych i w efekcie w 1995 r. liczbę uchodźców szacowano na 50 mln, z czego 27,4 mln z nich korzystało z pomocy i ochrony międzynarodowej. Zajmuje się nimi UNHCR. Część osób wraca do swych krajów, ale liczba nowych uchodźców w ostatnim ćwierćwieczu dochodziła do 15 mln rocznie. Po 2010 roku głównymi państwami, skąd pochodzili uchodźcy, były: Afganistan, Irak, Syria, Sudan, Sudan Południowy, Etiopia, Somalia, Erytrea, Jemen, Mjanma (Birma), Demokratyczna Republika Konga, Nigeria i Wenezuela. W 2022 roku zdecydowanie największa grupa uchodźców pochodzi z Ukrainy.

Działania UNHCR skoncentrowane są na uchodźcach zewnętrznych, ale monitorowana jest także sytuacja osób zmuszonych do opuszczenia swoich miejsc zamieszkania bez opuszczania kraju. Stanowią one większość wykazywaną w statystykach.

Tablica 1. Liczba uchodźców i osób przesiedlonych wewnątrz na świecie w mln

Wyszczególnienie	12.2012	12.2016	12.2020	12.2021	05.2022
Ogółem	42,7	65,4	82,3	89,3	101,1
Uchodźcy wg mandatu UNHCR	10,5	17,2	20,6	21,3	.
Uchodźcy wg mandatu UNWRA	4,9	5,3	5,7	5,8	.
Osoby ubiegające się o azyl	0,9	2,7	4,1	4,6	.
Wenezuelczycy wysiedleni za granicę	-	-	3,9	4,4	.
Osoby wewnątrz przesiedlone	26,4	40,2	48,0	53,2	.

Kogo uważa się za uchodźcę?

Konwencja dotycząca statusu uchodźców została przyjęta w Genewie 28 lipca 1951 r., a następnie zmieniona protokołem nowojorskim z 1967 r. W art. 1 definiowany jest termin „uchodźca”. To osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa”.

Czynnikiem decydującym jest więc obawa prześladowania ze względu na rasę, narodowość, religię, przekonania polityczne i przynależność do określonej grupy społecznej. Nie można nadać osobom statusu uchodźcy, gdy:

- podlegają wyłączeniom na mocy Konwencji Genewskiej, np. za zbrodnie przeciw pokojowi lub ludzkości, poważne przestępstwa niepolityczne lub gdy stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa,
- przybywają z bezpiecznego kraju,
- status uchodźcy został już im nadany,

- przybywają z bezpiecznego kraju trzeciego, który im zapewnia dostęp do postępowania o nadanie statusu uchodźcy.

W świetle powyższego powszechną normą jest tworzenie obozów dla uchodźców pod patronatem UNHCR w najbliższych krajach sąsiednich, które zapewniają ochronę wolności, bezpieczeństwa, zdrowia i życia uchodźcom. Tym samym najwięcej uchodźców przebywa (przebywało) w przypadku:

- Afganistanu – w Iranie i Pakistanie,
- Rwandy – w Zairze (Demokratycznej Republice Konga) i Ugandzie,
- Izraela (Palestyńczycy) – w Libanie i Jordanii,
- Iraku – w Turcji i Jordanii,
- Syrii – w Turcji i Libanie,
- Ukrainy – w Polsce.

Na terenie niektórych z tych państw obozy dla uchodźców funkcjonują nieprzerwanie od połowy XX wieku. Jeśli uchodźcy szukają ochrony w krajach odległych, pojawia się problem utrzymania statusu uchodźcy, gdyż przybywają z bezpiecznego kraju trzeciego lub mają już ten status nadany. Wtedy traktowani są jako migranci ekonomiczni, a w tym przypadku nie podlegają ochronie prawnej i mogą nie uzyskać prawa pobytu.

Polityka migracyjna UE

Według danych Eurostatu w dniu 1 stycznia 2020 r. Unia Europejska (27 państw) liczyła 447,3 mln mieszkańców, w tym:

- 23,0 mln stanowili obywatele państw spoza UE (5,1%),
- 37,0 mln osób miało miejsce urodzenia poza UE (8,3%).

Przytoczony odsetek (8,3%) jest stosunkowo niski na tle innych państw o wysokich dochodach, w których przekracza 15%. Dotyczy to: Singapuru (43,1%), Australii (30,1%), Nowej Zelandii, Szwajcarii, Kanady, Islandii, Norwegii i USA.

Tytułem uzyskania oficjalnego prawa pobytu na terenie UE były: łączenie rodzin (39%), praca (17%), azyl polityczny (9%), edukacja (3%) i inne (32%). Tym samym tylko co 11. migrant spoza UE miał nadany na terenie Unii status uchodźcy (przyznany azyl polityczny). Najważniejszą przyczyną legalizacji pobytu w UE jest więc łączenie rodzin, a na drugim miejscu praca. Wspólne przepisy imigracyjne i wizowe

PRZYTOCZONE DANE WSKAZUJĄ, ŻE UNIA NIE JEST GŁÓWNYM KIERUNKIEM DLA UCHODźCÓW, GDYŻ ZAMIESZKIWAŁO W NIEJ JEDYNIIE OK. 10% UCHODźCÓW ŚWIATA (2,7 MLN). ODSETEK TEN WZRÓŚŁ W 2022 R. PO AGRESJI ROSJI NA UKRAINE.

w UE są stosowane do następujących kategorii osób przeprowadzających się do UE na czas dłuższy niż 90 dni:

- wysoko wykwalifikowani pracownicy,
- pracownicy delegowani wewnątrz przedsiębiorstwa,
- pracownicy sezonowi,
- naukowcy,
- uczniowie i studenci,
- stażyści i wolontariusze.

Przytoczone dane wskazują, że Unia nie jest głównym kierunkiem dla uchodźców, gdyż zamieszkiwało w niej jedynie ok. 10% uchodźców świata (2,7 mln). Odsetek ten wzrósł w 2022 r. po agresji Rosji na Ukrainę. Należy zauważyć, że znaczna część uchodźców nie składa wniosków o azyl polityczny i nie przebywa w specjalnych obozach. Odnosi się to przede wszystkim do Ukraińców w Polsce i w innych krajach sąsiednich. Dotyczy to także pozostałych państw, jeśli prawo pobytu zostało uzyskane z innego tytułu (łączenie rodzin, praca, edukacja). Ponadto odsetek uchodźców (azylantów) w stosunku do całej populacji Unii był do 2021 r. stosunkowo niewielki (0,6%).

Kraje pochodzenia i kraje przyjmujące uchodźców

Olbrzymim wyzwaniem ekonomicznym dla wielu krajów sąsiednich jest przyjmowanie uchodźców, niezależnie od wsparcia finansowego UNHCR oraz z innych źródeł (w tym UE). Jest to także problem społeczny, polityczny i kulturowy. Ponad 70 lat temu na terenie Libanu utworzono obozy dla Palestyńczyków, które funkcjonują do dziś. Po Arabskiej Wiośnie (2011) napłynęli do tego kraju masowo uchodźcy z Syrii i obecnie więcej niż co 8. mieszkańców tego kraju jest uchodźcą. Krajami o największej liczbie uchodźców (w dniu 31.12.2020) w stosunku do liczby mieszkańców były:

• Liban	12,9%	(870 tys.),
• Jordania	6,4%	(703 tys.),
• Turcja	4,4%	(3652 tys.),
• Uganda	3,3%	(1421 tys.),
• Sudan	2,4%	(1040 tys.),
• Niemcy	1,5%	(1211 tys.),
• Iran	0,9%	(800 tys.),
• Etiopia	0,7%	(800 tys.),
• Pakistan	0,6%	(1439 tys.).

Według danych za 2022 r. Polska znalazłaby się na 2. miejscu na świecie (omawiamy to w dalszej części).

Najnowsze dane UNHCR (z dnia 16.06.2022) pokazują następującą czołówkę państw przyjmujących uchodźców według stanu na koniec 2021 r.:

- Turcja 3,8 mln,
- Kolumbia 1,8 mln (rejestruje duży napływ uchodźców z Wenezueli),
- Uganda 1,5 mln,
- Pakistan 1,5 mln,
- Niemcy 1,3 mln.

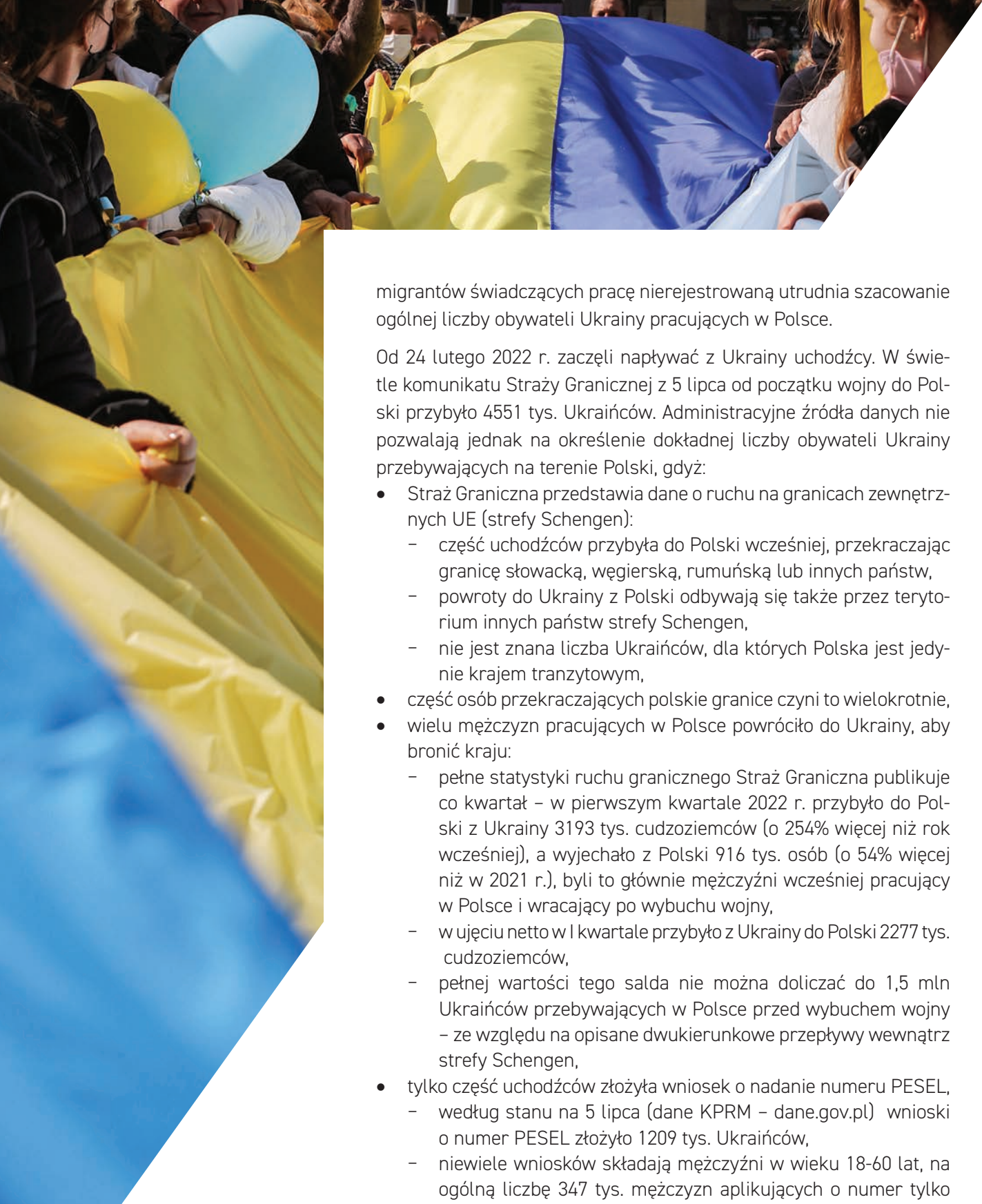
Najwięcej osób było zmuszonych szukać schronienia za granicą z następujących krajów:

- Syria 6,8 mln,
- Wenezuela 4,6 mln,
- Afganistan 2,7 mln,
- Sudan Południowy 2,4 mln,
- Mjanma (1,2 mln – głównie członkowie mniejszości etnicznej i religijnej Rohingja)¹.

II. Uchodźcy i migranci z Ukrainy w Polsce

Nieadministracyjne źródła danych pozwalają określić liczbę obywateli Ukrainy w Polsce. Szacuje się, że przed 24 lutego 2022 r. w Polsce przebywało 1,5 mln obywateli Ukrainy (w NSP 2021 uzyskano informacje jedynie o niewielkiej grupie 53,0 tys. osób). W zdecydowanej większości byli to migranci ekonomiczni, niemal zawsze zarobkowi. Dla części osób powodem pobytu w Polsce były studia (stanowią największą grupę studentów na polskich uczelniach), a dla innych powodem było łączenie rodzin. Wahadłowe przyjazdy do Polski i powroty do Ukrainy, a także brak kontroli granicznych przy dwukierunkowych podróżach między Polską i innymi krajami strefy Schengen utrudniają dokonywanie ocen w oparciu o ruch graniczny. Z kolei duży udział

¹ Wszystkie cytowane w punkcie I dane pochodzą z oficjalnych stron internetowych UNCHR i Eurostatu (stan w dniu 19.06.2022), a niektóre dane historyczne z: *Mały słownik stosunków międzynarodowych*, WSiP, Warszawa 1996, s. 256-258 oraz *Leksykon problemów międzynarodowych i konfliktów zbrojnych*, Atla 2, Wrocław 2001, s. 183-184.

migrantów świadczących pracę nierejestrowaną utrudnia szacowanie ogólnej liczby obywateli Ukrainy pracujących w Polsce.

Od 24 lutego 2022 r. zaczęli napływać z Ukrainy uchodźcy. W świetle komunikatu Straży Granicznej z 5 lipca od początku wojny do Polski przybyło 4551 tys. Ukraińców. Administracyjne źródła danych nie pozwalają jednak na określenie dokładnej liczby obywateli Ukrainy przebywających na terenie Polski, gdyż:

- Straż Graniczna przedstawia dane o ruchu na granicach zewnętrznych UE (strefy Schengen):
 - część uchodźców przybyła do Polski wcześniej, przekraczając granicę słowacką, węgierską, rumuńską lub innych państw,
 - powroty do Ukrainy z Polski odbywają się także przez terytorium innych państw strefy Schengen,
 - nie jest znana liczba Ukraińców, dla których Polska jest jedynie krajem tranzytowym,
- część osób przekraczających polskie granice czyni to wielokrotnie,
- wielu mężczyzn pracujących w Polsce powróciło do Ukrainy, aby bronić kraju:
 - pełne statystyki ruchu granicznego Straż Graniczna publikuje co kwartał – w pierwszym kwartale 2022 r. przybyło do Polski z Ukrainy 3193 tys. cudzoziemców (o 254% więcej niż rok wcześniej), a wyjechało z Polski 916 tys. osób (o 54% więcej niż w 2021 r.), byli to głównie mężczyźni wcześniej pracujący w Polsce i wracający po wybuchu wojny,
 - w ujęciu netto w I kwartale przybyło z Ukrainy do Polski 2277 tys. cudzoziemców,
 - pełnej wartości tego salda nie można doliczać do 1,5 mln Ukraińców przebywających w Polsce przed wybuchem wojny – ze względu na opisane dwukierunkowe przepływy wewnątrz strefy Schengen,
- tylko część uchodźców złożyła wniosek o nadanie numeru PESEL,
 - według stanu na 5 lipca (dane KPRM – dane.gov.pl) wnioski o numer PESEL złożyło 1209 tys. Ukraińców,
 - niewiele wniosków składają mężczyźni w wieku 18-60 lat, na ogólną liczbę 347 tys. mężczyzn aplikujących o numer tylko 50 tys. urodziło się w latach 1963-2003,
- w odróżnieniu od migrantów spoza Ukrainy starających się o uzyskanie formalnego statusu uchodźcy w krajach UE, obywatele Ukrainy nie składają takich wniosków w Polsce i w innych krajach, nie zamieszkują także w specjalnych ośrodkach dla uchodźców.

WEDŁUG SZACUNKÓW
ONZ (UNHCR) UKRAINE
OD 24 LUTEGO OPUŚCIŁO
7,56 MLN OSÓB. POLSKA
JEST NAJWAŻNIEJSZYM
KRAJEM ICH POBYTU.

Według szacunków ONZ (UNHCR) Ukrainę od 24 lutego 2022 r. opuściło 7,56 mln osób. Polska jest najczęstszym krajem ich pobytu.

Najdokładniejsze dane o liczbie Ukraińców pochodzą ze źródeł nie-administracyjnych. W kwietniu 2022 r. Unia Metropolii Polskich opublikowała raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach zatytułowany *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse*. W badaniach wykorzystano metodę geotrappingu z uwzględnieniem danych pochodzących z urządzeń mobilnych. Pod uwagę byli brani posiadacze smartfonów z ukraińską kartą, a w przypadku polskiej karty SIM – osoby używające języka ukraińskiego lub rosyjskiego, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy odwiedzili Ukrainę.

W ustaleniu szczegółowej lokalizacji brano pod uwagę logowania nocne i dzienne, określające miejsca zamieszkania i pracy, uwzględniając także ich powtarzalność (trwałość) w ciągu miesiąca w danym miejscu. Na podstawie dodatkowych źródeł informacji doszacowano liczbę innych osób, w tym dzieci do 14. roku życia (stanowią 21%). Opisana metoda pozwala na określenie ogólnej liczby Ukraińców w 12 największych polskich aglomeracjach miejskich, bez rozróżniania na uchodźców i osoby przybyłe do Polski przed wybuchem wojny. Zdecydowana większość Ukraińców w Polsce przebywa na obszarach metropolitalnych.

Badanie Unii Metropolii Polskich pozwoliło na ustalenie ogólnej liczby mieszkańców Polski w dniu 1 kwietnia 2022 r. Wynosiła ona 41 452 tys. i składały się na nią:

- dane GUS o ludności w dniu 31 grudnia 2020 r. – 38 265 tys. osób,
- oszacowana liczba obywateli Ukrainy w Polsce – 3 187 tys.

W maju zostały opublikowane wstępne wyniki NSP, które wykazały, że populacja krajowa jest jednak mniejsza i wynosi 38 036 tys. osób. W efekcie obywatele Ukrainy stanowią 7,7% ogólnej populacji w Polsce.

Wrocław trzecim miastem w Polsce

W dużych aglomeracjach przebywa zdecydowana większość Ukraińców w Polsce. Elementami przyciągającymi są zwłaszcza warunki życia, istnienie dużej grupy rodaków mających doświadczenia z pobytu w tych miastach, więzi rodzinne i koleżeńskie, rozwinięte formy

W DUŻYCH AGLOMERACJACH PRZEBYWA ZDECYDOWANA WIĘKSZOŚĆ UKRAIŃCÓW W POLSCE.

wsparcia dla uchodźców, ułatwienia administracyjne, a także możliwości znalezienia mieszkania, pracy oraz szkół dla dzieci.

Badanie wykazało różnice między pobytem nocnym i dziennym, zeterminowane codziennymi dojazdami do miasta z peryferyjnych obszarów aglomeracji. Stanowi to poważne wyzwanie dla władz samorządowych, które muszą zapewnić świadczenie usług publicznych dla zwiększonej liczby mieszkańców. Najwięcej obywateli Ukrainy znajduje się na obszarze aglomeracji:

- warszawskiej 469,6 tys.,
- śląsko-dąbrowskiej 303,0 tys.,
- wrocławskiej 302,5 tys.,
- krakowskiej 229,9 tys.,
- trójmiejskiej 224,0 tys.,
- rzeszowskiej 152,2 tys.,
- łódzkiej 114,2 tys.,
- poznańskiej 101,5 tys.

Zwraca uwagę duża dysproporcja między aglomeracją wrocławską a podobnymi liczebnie aglomeracjami łódzką i poznańską.

Geotrapping pozwolił na precyzyjne określenie liczby Ukraińców zamieszkujących w administracyjnych granicach miast. Od lat 50. XX wieku Wrocław nieustannie zajmował 4. miejsce w Polsce pod względem liczby mieszkańców, pół wieku temu ustępując drugiej wtedy Łodzi o prawie ćwierć miliona osób. W końcu 2021 r. różnica ta zmalała do 21,4 tys., ale po doliczeniu obywateli Ukrainy Wrocław stał się 3. miastem w Polsce.

Tablica 2. Liczba mieszkańców największych miast w Polsce w tys.*

Miasta	1990	2010	2021	1.04.2022	
	stan w dniu 31 grudnia			ogółem mieszkańcy	w tym obywatele Ukrainy
Warszawa	1655,7	1700,1	1795,6	2062,5	266,9
Kraków	750,5	757,7	782,1	959,7	177,6
Wrocław	643,2	630,7	642,7	830,0	187,3
Łódź	848,2	730,6	664,1	749,8	85,7
Poznań	590,1	555,6	529,4	614,0	84,6

* Dane GUS w dniu 31 grudnia 2021 r. oraz dane dotyczące liczby obywateli Ukrainy w dniu 1 kwietnia 2022 r. zaczerpnięte z badania Unii Metropolii Polskich.

Wrocław jest drugim skupiskiem obywateli Ukrainy w Polsce. Zamieszkuje ich więcej we Wrocławiu niż w Łodzi i Poznaniu razem wziętych. Precyzję danych pochodzących z badania UMP potwierdzają wyliczenia Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji szacujące liczbę mieszkańców Wrocławia na 825 tys. Szybki wzrost populacji nakłada na administrację samorządową dodatkowe obowiązki związane z dostarczeniem mediów, transportem miejskim i podmiejskim, edukacją szkolną, przedszkolną i in.

Udział Ukraińców w populacji Wrocławia wynosi prawie 23%. Odwrócenie wyliczenia wykazuje, że w wyniku napływu tej grupy cudzoziemców liczba mieszkańców miasta zwiększyła się o 29%. Zdecydowanym liderem pod względem tych wskaźników w Polsce jest Rzeszów, który przyjął 104,8 tys. osób, ich udział w populacji wyniósł 35%, co oznacza, że napływ obywateli Ukrainy spowodował wzrost populacji o ponad połowę (53%). W poniższym zestawieniu pokazano udział Ukraińców w populacji, a w nawiasach procentowy wzrost liczby ludności w wyniku ich napływu do miasta:

• Rzeszów	35%	(53%),
• Gdańsk	25%	(34%),
• Katowice	25%	(33%),
• Wrocław	23%	(29%),
• Kraków	19%	(23%),
• Lublin	17%	(20%).

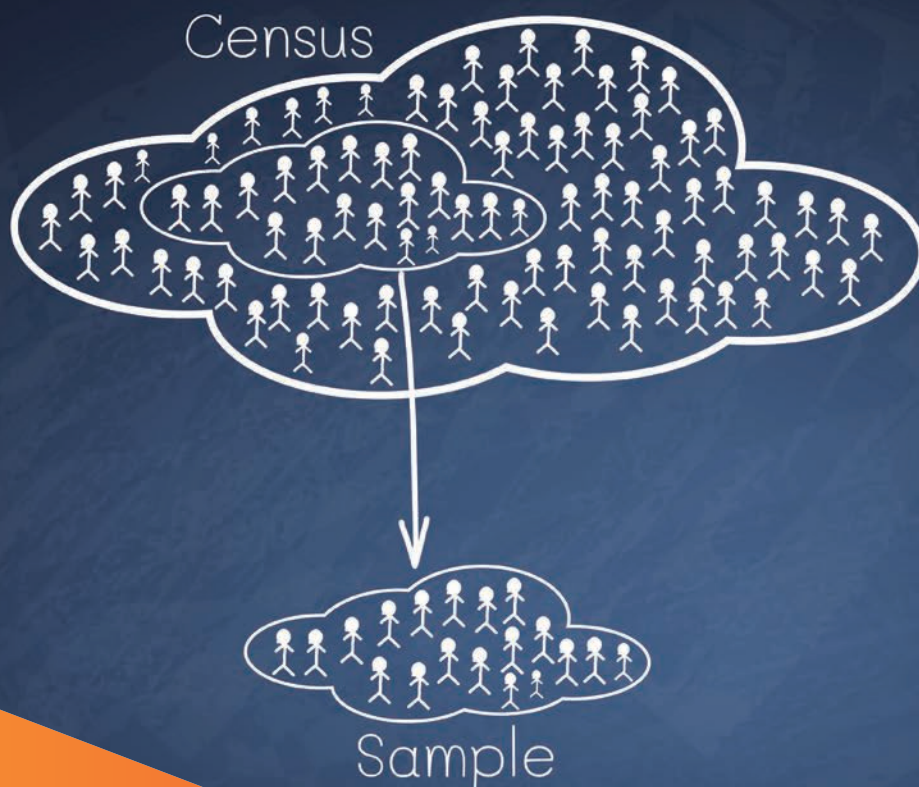
Także w pozostałych 6. największych miastach odsetki te są wysokie. Nie mniej niż co 9. mieszkaniec każdego z 12. miast objętych badaniem Unii Metropolii Polskich jest Ukraińcem.

UDZIAŁ UKRAIŃCÓW W POPULACJI WROCŁAWIA WYNOŚI PRAWIE 23%. ODWRÓCENIE WYLICZENIA WYKAZUJE, ŻE W WYNIKU NAPŁYWU TEJ GRUPY CUDZOZIEMCÓW LICZBA MIESZKAŃCÓW MIASTA ZWIĘKSZYŁA SIĘ O 29%.

* * *

W świetle danych ONZ w końcu 2021 r. na świecie było 27,1 mln uchodźców oraz 4,6 mln osób ubiegających się o azyl. Atak Rosji na Ukrainę spowodował migrację kolejnych 7,6 mln osób, a Polska stała się głównym krajem ich pobytu. Jest to najważniejsze obecnie źródło uchodźców na świecie. Należy pamiętać, że wbrew dawnym optymistycznym przewidywaniom (po II wojnie światowej i po zakończeniu zimnej wojny) liczba konfliktów w ostatnich latach szybko się powiększa. Wojny i konflikty o średniej i dużej intensywności toczyły się w 2022 r. w 23 krajach świata zamieszkiwanych przez 850 mln mieszkańców. To potencjalne źródło dalszego narastania fali uchodźców. Dochodzą do tego represyjne rządy autokratyczne oraz ocieplanie się klimatu wywołujące głód i destabilizację, niezależnie od skutków widocznego obecnie kryzysu wywołanego ograniczeniem eksportu produktów rolnych z Ukrainy. Presja migracyjna w skali świata będzie się nadal zwiększać.

WOJNY I KONFLIKTY O ŚREDNIEJ I DUŻEJ
INTENSYWNOCI TOCZYŁY SIĘ W 2022 R.
W 23. KRAJACH ŚWIATA ZAMIESZKIWANYCH
PRZEZ 850 MLN MIESZKAŃCÓW.

ELŻBIETA STAŃCZYK

DOKTOR NAUK EKONOMICZNYCH,
PRACOWNIK DOLNOŚLĄSKIEGO
OŚRODKA BADAŃ REGIONALNYCH
URZĘDU STATYSTYCZNEGO WE
WROCŁAWIU ORAZ ADIUNKT W ZAKŁADZIE
STATYSTYKI I BADAŃ OPERACYJNYCH
UNIwersYTETU WROCŁAWSKIEGO.
UCZESTNIK WIELU PROJEKTÓW
BADAWCZYCH REALIZOWANYCH PRZEZ
RESORT STATYSTYKI PUBLICZNEJ.
ZAINTERESOWANIA BADAWCZE
TO GŁÓWNIEMETODY ANALIZY
PRZESTRZENNEJ W ZAKRESIE
ZRÓŻNICOWANIA ROZWOJU SPOŁECZNO-
GOSPODARCZEGO, WSKAŹNIKI
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, CZYNNIKI SUKCESU
W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ, POMIAR
KONKURENCYJNOŚCI I INNOWACYJNOŚCI
REGIONÓW, METODY IDENTYFIKACJI
INTELIgENTNYCH SPECJALIZACJI NA
POZIOMIE REGIONALNYM. EFEKTEM
PRACY BADAWCZO-ROZWOJOWEJ SĄ
LICZNE PUBLIKACJE W CZASOPISMACH
NAUKOWYCH, REGENZOWANE
PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE, A TAKŻE
RAPORTY ANALITYCZNE DLA SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO.

PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE NA DOLNYM ŚLĄSKU W ŚWIETLE SPISÓW POWSZECHNYCH

Szeroko rozumiany potencjał demograficzny uznawany jest obecnie za ważny czynnik rozwoju regionalnego, co powoduje wzrost zainteresowania danymi statystycznymi z tego zakresu. W opracowaniu skoncentrowano się na przedstawieniu głównych tendencji w procesach demograficznych zachodzących na Dolnym Śląsku, ze szczególnym uwzględnieniem wybranych zjawisk, które objęte były badaniem w ramach powszechnych spisów ludności będących podstawowym źródłem danych z zakresu statystyki ludności.

Specyficzne położenie przygraniczne, metropolitalny charakter Dolnego Śląska oraz zróżnicowanie poziomu i dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie przestrzennym wpływa na kształtowanie się potencjału demograficznego na tym obszarze, w tym m.in. na zmiany w stanie

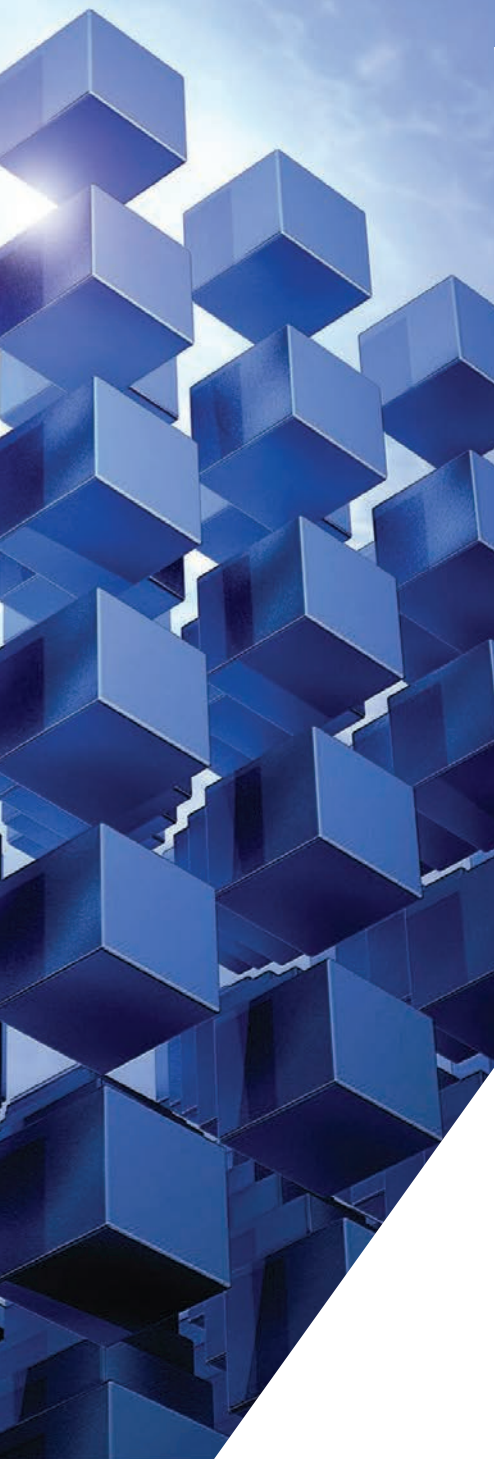
i strukturze społeczno-demograficznej ludności. Utrzymujące się wewnątrzregionalne różnicowania i dysproporcje w stanie oraz w strukturze ludności warunkują zróżnicowane tempo zmian liczby ludności w skali regionu, a także kształtowanie się przyszłościowych trendów płodności i umieralności.

Dynamika stanu liczebnego ludności Dolnego Śląska

Według stanu w dniu 31 grudnia 2021 r. województwo dolnośląskie obejmowało obszar 19,9 tys. km², czyli 6,4% terytorium kraju (7. miejsce wśród województw). Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 r. wykazały, że w dniu 31 marca 2021 r. w województwie dolnośląskim mieszkało 2904,7 tys. osób, co stanowiło 7,6% populacji Polski. Pod względem liczby ludności województwo dolnośląskie plasowało się, podobnie jak w latach wcześniejszych, na 5. miejscu w kraju (po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim i małopolskim). W porównaniu z wynikami spisu powszechnego z 2011 r. liczba mieszkańców województwa dolnośląskiego uległa zmniejszeniu o 0,4% wobec zmniejszenia się ogółu ludności w kraju o 1,2%. Spadek liczby ludności wystąpił w większości województw (wśród których dolnośląskie wyróżniało się najmniejszym ubytkiem ludności); przyrost liczby ludności w okresie międzyspisywym 2011-2021 stwierdzono tylko w województwach mazowieckim, pomorskim, małopolskim i wielkopolskim.

Odnotowana w 2021 r. liczba ludności województwa dolnośląskiego kształtowała się na zbliżonym poziomie jak wielkość określona podczas spisu ludności w 2002 r. (gęstość zaludnienia niezmiennie pozostała na poziomie ok. 146 osób na 1 km²). Na przestrzeni ostatniego dwudziestolecia dynamika mieszkańców Dolnego Śląska ulegała niewielkim zmianom; uwarunkowana była rejestrowanym co roku niewielkim ubytkiem ludności z tytułu ruchu naturalnego (który w okresie pandemii uległ pogłębieniu) oraz dodatnim (po 2008 r.) saldem migracji na pobyt stały.

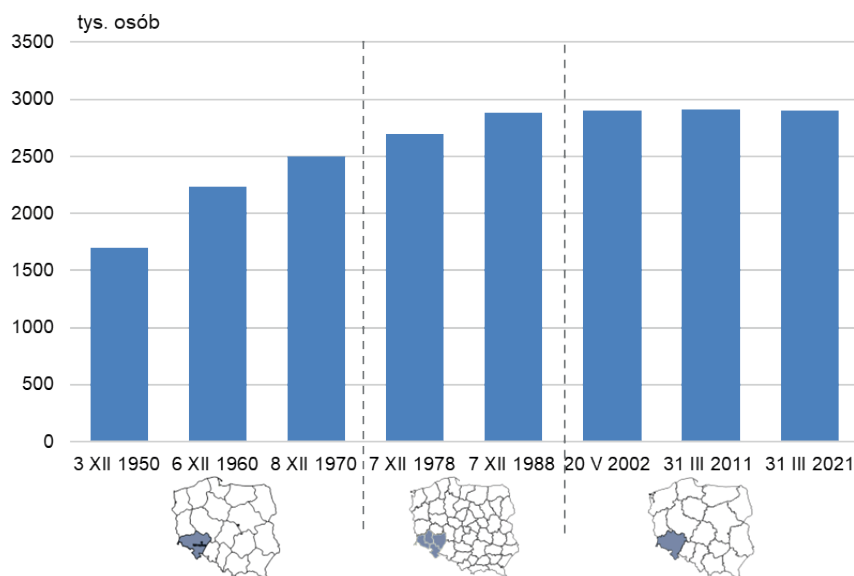
Natomiast znacznie większa dynamika ludności obserwowana była w latach wcześniejszych, np. w okresie międzyspisywym 1978-1988 na obszarze Dolnego Śląska (obejmującym ówczesne województwa:

wrocławskie, jeleniogórskie, legnickie i wałbrzyskie) przybyło 195 tys. mieszkańców, tj. średnio na 1 km² przybyło 10 osób (wzrost z wielkości 143 do 153 osób/km²). Jeszcze większe tempo przyrostu zaludnienia wystąpiło w dziesięcioleciu międzypisowym 1950-1960, wyróżniającym się bardzo wysokimi wartościami współczynników przyrostu naturalnego, w tym zwłaszcza współczynników rodności. Powojenny okres sprzyjał już prokreacji, dynamicznie wzrastała liczba urodzeń (powojenna kompensata urodzeń), a przy niewielkim zwiększaniu się liczby zgonów nastąpił eksplozywny wzrost wartości przyrostu naturalnego. W 1950 r. średnio na 1000 ludności przypadały ponad 43 urodzenia żywe (i ponad 4-krotnie mniej zgonów), podczas gdy w ciągu ostatniego okresu międzypisowego wskaźnik ten przyjmował wartości poniżej 10 urodzeń (przy utrzymującej się nadwyżce zgonów nad urodzeniami).

Mniejsze znaczenie dla rozwoju stanu liczebnego miały już ruchy migracyjne, które odgrywały dominującą rolę szczególnie do 1950 r. (masowe przesiedlenia Niemców, zasiedlanie Dolnego Śląska i w konsekwencji prawie całkowita wymiana na tym terenie mieszkańców po II wojnie światowej)¹. W okresie 1950-1960 na obszarze Dolnego Śląska (ówczesnego województwa wrocławskiego, łącznie z Wrocławiem) nastąpił przyrost liczby ludności o 538 tys. mieszkańców, tj. średnio na 1 km² przybyło 27 osób – wzrost z poziomu 90 do 117 osób na 1 km² (rys. 1).

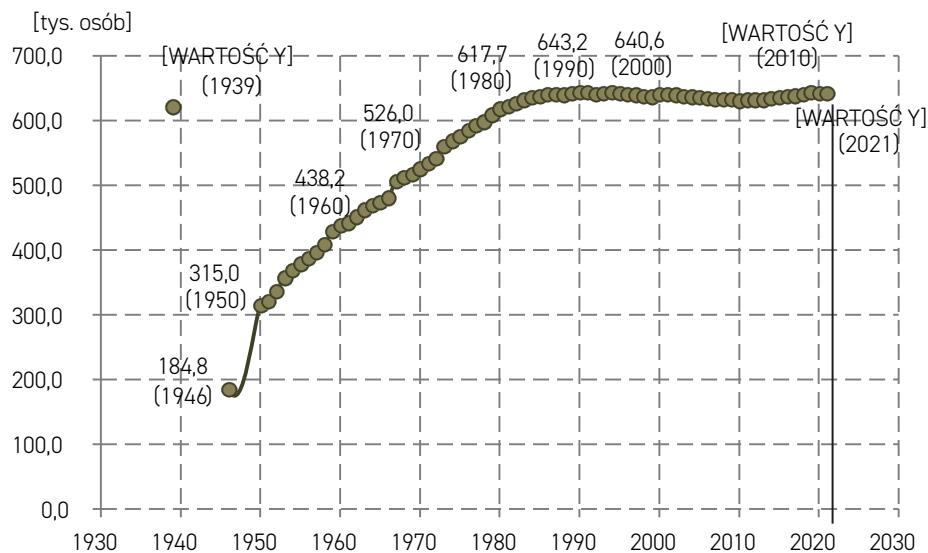
¹ W przypadku Wrocławia na podstawie badania reprezentacyjnego z 1947 r. w ogólnej liczbie mieszkańców 74% stanowili przesiedleńcy (w tym największy odsetek stanowiły osoby z ówczesnych województw poznańskiego i warszawskiego); 16,1% stanowili tzw. repatrianci z utraconych ziem wschodnich (w tym głównie z dawnych województw lwowskiego i wołyńskiego) oraz 2,0% reemigranci (głównie z Niemiec) i 7,9% tzw. polscy autochtoni, czyli obywatele niemieccy, u których stwierdzono polskie pochodzenie etniczne (*Statystyka Miasta Wrocławia, Ludność 1946-1965*, Miejski Urząd Statystyczny, Wrocław, 1966).

Rys. 1. Dynamika liczby mieszkańców Dolnego Śląska

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US we Wrocławiu.

Pomimo występującej w ostatnich latach w skali całego województwa dolnośląskiego pewnej stabilizacji liczby ludności obserwuje się duże zróżnicowanie wewnątrzwojewódzkie w tempie przyrostu liczby ludności. Spośród powiatów największą dynamiką zaludnienia, na którą wpływ miał głównie znaczny napływ migracyjny z miast i rozwój strefy podmiejskiej Wrocławia, wyróżnia się powiat wrocławski, w którym w okresie dwudziestolecia 2001-2021 przybyło ponad 65 tys. osób (co stanowiło wzrost liczby ludności o 68%). Wysokim tempem przyrostu ludności wyróżniają się też kolejne powiaty sąsiadujące z Wrocławiem, tj. powiat średzki i trzebnicki (w okresie 2001-2021 wzrost liczby ludności odpowiednio o 16% i 12%). Ubytek liczby mieszkańców miał miejsce w 21 powiatach, szczególnie w tych położonych na południu i na zachodzie województwa, mianowicie w mieście Wałbrzychu i Jeleniej Górze oraz w powiecie kamiennogórskim (ubytek ludności odpowiednio o 17%, 14% i 11%). Cechami charakterystycznymi wymienionej grupy powiatów były utrzymujący się od wielu lat ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji na pobyt stały.

Rys. 2. Dynamika liczby ludności Wrocławia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US we Wrocławiu oraz E. Stańczyk, *Przemiany ludnościowe we Wrocławiu po 1945 r.*, „Miasto. Pamięć i przyszłość, Wrocławski Rocznik Samorządowy”, nr 2(2017).

Wrocław – stolica Dolnego Śląska, przed wybuchem II wojny światowej w 1939 r. z liczbą ludności na poziomie 621 tys. osób, należał do jednych z największych miast niemieckich. W świetle wyników sumarycznego spisu ludności w lutym 1946 r. we Wrocławiu (przyjmując obecnie aktualny podział administracyjny) mieszkało 186,4 tys. osób. Pomimo dynamicznego rozwoju ludnościowego w latach powojennych, poziom z 1939 r. został osiągnięty we Wrocławiu dopiero w 1981 r. (rys. 2). Po 1991 r., w którym odnotowano najwyższą w badanym okresie liczbę mieszkańców Wrocławia, wystąpiła nieznaczna tendencja spadkowa liczby mieszkańców (trwająca do 2010 r.). W kolejnych latach obserwuje się już niewielkie przyrosty liczby ludności. W końcu 2021 r. liczba mieszkańców Wrocławia osiągnęła wielkość 642,7 tys. osób, tj. 0,9 tys. mniej niż najwyższy poziom, odnotowany w 1991 r.

Odmiennosc dynamiki ludności na wsi i w miastach

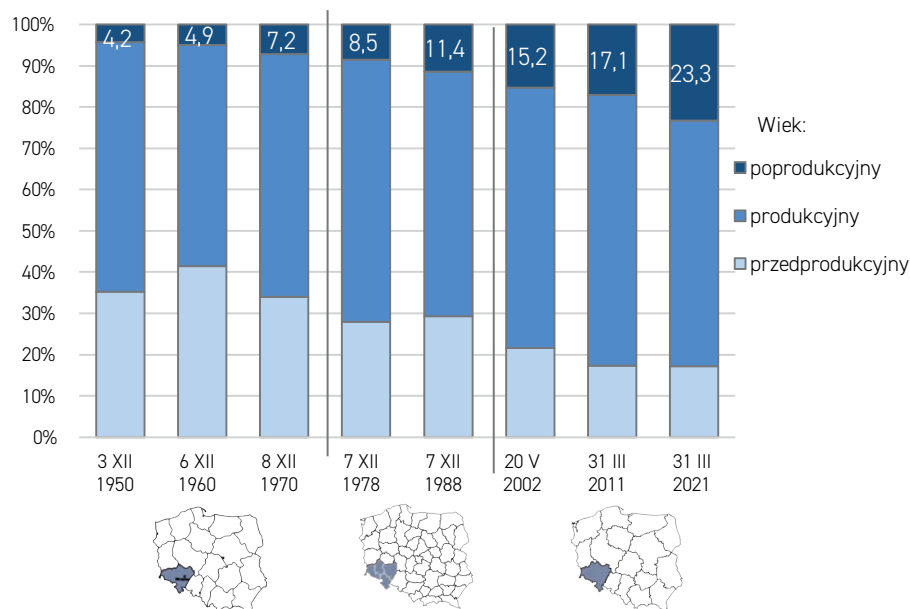
Rozpatrując strukturę ludności według miejsca zamieszkania Dolnoślązaków (w podziale na miasta – wieś), stwierdzić można odmiennosc dynamiki liczby mieszkańców miast i wsi, co znajdowało

odzwierciedlenie w zmianach relacji między liczebnościami tych dwóch środowisk. W pierwszych latach po II wojnie światowej więcej ludności mieszkało na wsi niż w miastach. Intensywny rozwój podstawowych działów gospodarki narodowej, a zwłaszcza przemysłu, miał stymulujący wpływ na szybki proces urbanizacji Dolnego Śląska oraz na zmiany w strukturze społeczno-zawodowej ludności. Na 100 mieszkańców województwa wrocławskiego (łącznie z Wrocławiem) przypadało w 1946 r. średnio 45 osób z miast i 55 ze wsi, a w 1950 r. – po 50 osób i w świetle kolejnego spisu ludności w 1960 r. – odpowiednio 61 osób w miastach i 39 – na wsi. Łącznie w dziesięcioleciu międzyspisywym 1950-1960 liczba mieszkańców miast wzrosła o 62%, a mieszkańców wsi tylko o 1%. Kolejne spisy ludności wykazały już mniejsze tempo wzrostu liczby mieszkańców miast (m.in. w okresie 1978-1988 liczba ludności w miastach zwiększyła się o 12%, a liczba ludności wsi – zmniejszyła o 3%). Po 1988 r., odmiennie niż w latach wcześniejszych, liczba ludności miejskiej ulegała stopniowemu zmniejszeniu, a ludności wiejskiej – niewielkiemu zwiększeniu. Zmiany te były spowodowane w dużej mierze migracjami z dużych ośrodków miejskich na obrzeża miast należące już do terenów administracyjnie wyodrębnianych jako obszary wiejskie. W świetle danych ze spisu w 2021 r. zdecydowanie więcej osób mieszkało w miastach niż na wsi – na 100 osób przypadało średnio 68 osób z miast i 32 ze wsi, jakkolwiek w dziesięcioleciu międzyspisywym odnotowano stopniowe zmniejszanie się ludności z miast (o 3%) i zwiększanie – ze wsi (o 6%).

STRUKTURA LUDNOŚCI WEDŁUG PŁCI NIE ULEGAŁA WIĘKSZYM ZMIANOM, W OGÓLNEJ LICZBIE MIESZKAŃCÓW NIEZMIENNIE NIEZNACZNIE PRZEWAŻAJĄ KOBIETY.

Zmiany w strukturze według płci i wieku

Struktura ludności według płci nie ulegała większym zmianom, w ogólnej liczbie mieszkańców niezmiennie nieznacznie przeważają kobiety. Nietypowa, wysoka wartość współczynnika feminizacji w 1946 r. – 141 kobiet na 100 mężczyzn – wynikała m.in. ze strat mężczyzn w wyniku działań wojennych oraz wzmożonych migracji (w tym wysiedleń w skali Polski). Struktura ludności według wieku ulega zmianie pod wpływem dynamiki liczby urodzeń, zmian w poziomie umieralności oraz migracji.

Rys. 3. Struktura ludności Dolnego Śląska według ekonomicznych grup wieku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US we Wrocławiu.

Dane prezentowane na rys. 3 wskazują na duże różnice w strukturze Dolnoślązaków według ekonomicznych grup wieku, w tym na postępujące, z coraz to większą intensywnością, starzenie się społeczeństwa – stopniowe zmniejszanie się udziału roczników młodszych (tj. osób w wieku przedprodukcyjnym) i zwiększanie się udziału roczników starszych (tj. osób w wieku poprodukcyjnym). W przeciwieństwie do lat wcześniejszych, w ogólnej liczbie Dolnoślązaków odnotowano więcej osób w wieku poprodukcyjnym (stanowiły one 23%) niż osób w wieku przedprodukcyjnym (17%).

W okresie międzypisowym 2002-2021 liczebność grupy osób w wieku przedprodukcyjnym, uległa zmniejszeniu o 1/5 (łącznie ubyło 125 tys. dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat), natomiast grupa osób w wieku poprodukcyjnym, obejmująca głównie osoby, które już zakończyły pracę zawodową i są poza rynkiem pracy – ponad 1,5-krotnie zwiększeniu (łącznie przybyło 234 tys. osób starszych). Natomiast wyniki ze spisów wcześniejszych wskazują odmiennie – wzrost osób z młodszej grupy wiekowej, zasobów osób starszych (m.in. w okresie dziesięciolecia międzypisowego 1950-1960 wśród mieszkańców

ówczesnego województwa wrocławskiego wystąpił ponad 1,5-krotny wzrost liczebny osób w wieku poprodukcyjnym, jak i w wieku przedprodukcyjnym).

Ludność według narodowości, obywatelstwa

Ludność polska na początku 1946 r. liczyła w ówczesnym województwie wrocławskim 600 tys., stanowiąc 35% ogółu mieszkańców, a w 1947 r. – 1100 tys. osób, tj. 80% ogólnej liczby ludności².

Struktura ludności według deklaracji narodowościowej badana była po raz pierwszy w spisie ludności w 2002 r. Ponadto w spisie ludności w 2011 r. badana była przynależność narodowo-etniczna³. Przynależność do narodowości wyłącznie polskiej w 2011 r. zadeklarowało 97% ogółu ludności. Zarówno polską, jak i inną niż polska tożsamość narodowo-etniczną wykazało 0,7%, a wyłącznie niepolską przynależność narodową lub etniczną – 0,4% ogółu. W porównaniu z wynikami spisu z 2002 r. stwierdzić można wzrost poczucia odrębności narodowo-etnicznej społeczności, chociaż w większości przypadków wiązało się to z jednoczesnym odczuwaniem polskiej tożsamości narodowej.

W grupie osób deklarujących inną niż polska przynależność narodowo-etniczną mniejszość łemkowska i niemiecka stanowiły po 15% osób deklarujących narodowość niepolską, a ukraińska i śląska odpowiednio 12% i 11%. Możliwość wyrażenia w spisie 2011 podwójnych deklaracji (w 2002 r. respondenci mogli zadeklarować tylko jedną przynależność narodowo-etniczną) spowodowała wzrost liczby identyfikacji w odniesieniu do większości rodzajów kategorii narodowo-etnicznych. Odnotowano zatem ponad 2,5-krotnie więcej identyfikacji innych niż polska, przy jednoczesnym utrzymaniu stanu liczby deklaracji polskich. W 2011 r. odnotowano więc większą niż w poprzednim spisie liczbę osób deklarujących przynależność niemiecką,

W PORÓWNANIU Z WYNIKAMI SPISU Z 2002 R. STWIERDZIĆ MOŻNA WZROST POCZUCIA ODRĘBNOŚCI NARODOWO-ETNICZNEJ SPOŁECZNOŚCI, CHOCIAŻ W WIĘKSZOŚCI PRZYPADKÓW WIĄZAŁO SIĘ TO Z JEDNOCZESNYM ODCZUWANIEM POLSKIEJ TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ.

² *Województwo Wrocławskie w okresie 25-lecia 1945-1969*, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu, 1970, s. 9.

³ Ze względu na to, że informacje dotyczące struktury narodowo-etnicznej w zasadzie mogły być pozyskane wyłącznie za pomocą technik ankietowych (badania reprezentacyjnego), otrzymywanych z formularza spisowego, przytoczone wyniki powinny być traktowane jako przybliżone, gdyż ich precyzja nie jest zadowalająca.

PRZEPROWADZONA ANALIZA
WYBRANYCH WYNIKÓW
SPISÓW LUDNOŚCI UKAZAŁA
ZMIENNOŚĆ KIERUNKÓW
I SKALI OBSERWOWANYCH,
SPECYFICZNYCH ZMIAN
W STANIE I STRUKTURZE
LUDNOŚCI DOLNEGO ŚLĄSKA
NA PRZESTRZENI OSTATNICH
70 LAT.

ukraińską i śląską. Warto przy tym uwzględnić, że większość odnotowanych podwójnych identyfikacji to te z udziałem identyfikacji polskiej i wśród osób deklarujących niepolską przynależność do społeczności 66,1% stanowiły osoby, które deklarowały obok narodowości innej niż polska również narodowość polską⁴.

Na podstawie wyników spisu w 2021 r. stwierdzono, że 96,3% ogółu mieszkańców województwa dolnośląskiego wskazywało Polskę jako kraj swego urodzenia (o 1,3 p.p. więcej niż w 2011 r.). W porównaniu z 2011 r. niewielkiemu zmniejszeniu uległ odsetek osób deklarujących zagranicę jako miejsce swojego urodzenia (z 4,9% na 3,6%). Odmienne niż w skali całego kraju, liczba osób urodzonych za granicą – 104 tys. osób w stosunku do 2011 r. uległa zmniejszeniu o 27% (wobec wzrostu przeciętnie w kraju o 11%).

Wśród stałych mieszkańców Dolnego Śląska obywatele Rzeczypospolitej Polskiej stanowili 99,5% ogółu ludności. W porównaniu z 2011 r. liczba osób deklarujących obywatelstwo polskie uległa niewielkiemu zmniejszeniu – o 19 tys. (przy wzroście o 10 tys. liczby osób deklarujących obywatelstwo niepolskie).

Przeprowadzona analiza wybranych wyników spisów ludności ukazała zmienność kierunków i skali obserwowanych, specyficznych zmian w stanie i strukturze ludności Dolnego Śląska na przestrzeni ostatnich 70 lat. Więcej szczegółowych informacji pozyskanych ze spisów ludności, w szczególności ze spisu zrealizowanego w 2021 r., znajduje się na stronie Głównego Urzędu Statystycznego: <https://stat.gov.pl/>, zakładka „Informacje o wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021”.

⁴ *Ludność w województwie dolnośląskim. Stan i struktura demograficzno-społeczna ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, s. 58.

STANISŁAW KORENIK

PROF. ZW. DR HAB., KIEROWNIK
KATEDRY GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ
I ADMINISTRACJI SAMORZĄDOWEJ
W UNIWERSYTECIE EKONOMICZNYM WE
WROCŁAWIU. REPREZENTUJE DYSCYPLINY
NAUKOWE: EKONOMIA I FINANSE ORAZ
GEOGRAFIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA
I GOSPODARKA PRZESTRZENNA.
PRZEWODNICZĄCY ZESPOŁU EKSPERCKIEGO
PRZYGOTOWUJĄCEGO STRATEGIĘ
ROZWOJU WROCŁAW 2030 (2018),
STRATEGIĘ ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI
TERYTORIALNYCH WROCŁAWSKIEGO
OBSZARU FUNKCJONALNEGO (2015),
STRATEGIĘ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
DOLNOŚLĄSKIEGO 2020 (2011),
WSPÓŁAUTOR STRATEGII ROZWOJU SUDETY
2030 (2018) ORAZ STRATEGII ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2030
(2018), AUTOR, KOORDYNATOR I REDAKTOR
WIELU OPRACOWAŃ Z ZAKRESU ROZWOJU
REGIONALNEGO I LOKALNEGO.

Stanisław Korenik, Dorota Rynio, Alicja Zakrzewska-Półtorak
Centrum Badawczo-Rozwojowe Samorządu Terytorialnego
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

WYBRANE DOLNOŚLĄSKIE STRATEGIE SAMORZĄDOWE JAKO NARZĘDZIE PRZYCIĄGANIA I ROZWOJU ZASOBÓW LUDZKICH

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności województwa dolnośląskiego stanowi około 7,56% ludności Polski, przy czym udział ten nieznacznie zmalał w latach 2000-2021. Z kolei porównując liczbę ludności województwa w połowie 2021 r. (ponad 2,884 tys. osób) do stanu z końca 2000 r., należy zwrócić uwagę na spadek o około 1%. Liczba ludności dolnośląskich miast w badanym okresie malała, natomiast liczba

ludności obszarów wiejskich – rosta. Wśród miast na prawach powiatu największy spadek miał miejsce w Wałbrzychu – o ponad 17%, znaczny był też w Jeleniej Górze – ponad 13%, nieco mniejszy w Legnicy – około 9%, we Wrocławiu odnotowano stabilizację, a w powiecie wrocławskim ziemskim wzrost o blisko 7%¹. W przypadku Wrocławia (rzeczywista liczba ludności tego miasta jest znacznie wyższa, wynika to m.in. z szacunków dokonywanych przez MPWiK czy policję) od 2017 r. notowany jest trend wzrostowy, z niewielkim spowolnieniem w 2021 r., a w przypadku pozostałych dolnośląskich miast na prawach powiatu była to jednoznacznie tendencja malejąca w całym analizowanym okresie.

Zmiany liczby ludności oraz rozwój zasobów ludzkich odgrywają istotną rolę w kontekście wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego. Ludzie jako zasób, w kategoriach ilościowych oraz jakościowych, są najistotniejszym czynnikiem kreującym wartość. Dlatego zagadnienia z nimi związane zajmują ważne miejsce w dolnośląskich strategiach rozwoju. Problemy ludnościowe są charakterystyczne zarówno dla jednostek o szybkim tempie wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i dla tych, które rozwijają się wolniej. Mimo że w każ-

dym przypadku nieco inaczej położone są akcenty, to jednak problematyka ta odgrywa bardzo ważną rolę w strategiach rozwoju wszystkich obszarów, niezależnie od poziomu ich rozwoju. Ponadto, jak wskazują doświadczenia miast wysoko rozwiniętych, o ilość i jakość zasobów ludzkich należy dbać w sposób ciągły, aby nie stracić swej pozycji. Poniżej wskazano znaczenie tych kwestii w *Strategii Rozwoju Sudety 2030* i *Strategii Wrocław 2030* – dokumentach, które tworzyli, we współpracy z szerokim gronem interesariuszy, autorzy tego artykułu.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski (NUTS 3) – Strategia Rozwoju Sudety 2030 to dokument dla ponad 100 jednostek samorządu terytorialnego z południowej

LUDZIE JAKO ZASÓB,
W KATEGORIACH ILOŚCIOWYCH
ORAZ JAKOŚCIOWYCH,
SĄ NAJISTOTNIEJSZYM
CZYNNIKIEM KREUJĄCYM
WARTOŚĆ. DLATEGO
ZAGADNIENIA Z NIMI
ZWIĄZANE ZAJMUJĄ WAŻNE
MIEJSCE W DOLNOŚLĄSKICH
STRATEGIACH ROZWOJU.

¹ Według danych z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/> (dostęp 30.05.2022).

DOROTA RYNIO

DR HAB., PROF., WICEDYREKTOR
CENTRUM BADAWCZO-ROZWOJOWEGO
SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO UEW,
ZATRUDNIONA W KATEDRZE GOSPODARKI
PRZESTRZENNEJ I ADMINISTRACJI
SAMORZĄDOWEJ W UNIwersYTECIE
EKONOMICZNYM WE WROCŁAWIU.
REPREZENTUJE DYSCYPLINĘ NAUKOWĄ:
EKONOMIA I FINANSE. CZŁONEK ZESPOŁU
EKSPERTSKIEGO PRZYGOTOWUJĄCEGO
STRATEGIĘ ROZWOJU SUDETY 2030 (2018)
ORAZ STRATEGIĘ ROZWOJU WROCŁAW
2030 (2018). AUTORKA, WSPÓŁAUTORKA
I REDAKTORKA OPRACOWAŃ
Z ZAKRESU ROZWOJU REGIONALNEGO
I LOKALNEGO, M.IN.: STRATEGII ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO
2020 (2011).

STANISŁAW KORENIK,
DOROTA RYNIO,
ALICJA ZAKRZEWSKA-PÓŁTORAK

i zachodniej części województwa dolnośląskiego, w tym Wałbrzycha i Jeleniej Góry. Strategia jest punktem wyjścia do budowy silnego subregionu, zdolnego do kreowania własnych programów rozwojowych i pozyskiwania środków krajowych oraz unijnych. Powstała jako odpowiedź na stale powiększający się dystans pomiędzy południową i zachodnią częścią województwa (w szczególności Przedgórzem Sudeckim i Sudetami) a szybciej rozwijającymi się regionami Polski oraz, co istotniejsze, północną częścią województwa dolnośląskiego. Jednym z podstawowych problemów występujących na tym obszarze jest postępująca depopulacja oraz stosunkowo niski standard życia (wykluczenie komunikacyjne części tego obszaru, brak dostępu do sieci kanalizacyjnej, wodociągowej, zanieczyszczenie powietrza itp.).

W wizji wskazano, że obszar objęty *Strategią rozwoju...* mają charakteryzować „Rozwój, współpraca, dobrobyt”; w konsekwencji powstanie nowoczesny i dostępny obszar o konkurencyjnej gospodarce, gdzie mieszkają szczęśliwi i zaangażowani ludzie, dbający o jakość zasobnego środowiska i tradycje. Misją jest: „Integrujący się system społeczno-gospodarczy wzmacniany synergiami z otoczenia”, co należy osiągnąć poprzez wspólne zrewitalizowanie przestrzeni społeczno-ekonomicznej, poprzez wykreowanie systemu społeczno-gospodarczego budującego zamożność na zasobach endogenicznych, w tym na kapitale ludzkim oraz społecznym, czerpiącego szerokie korzyści ze współpracy z otoczeniem. Cel główny Strategii to: „Długookresowa współpraca, wysoka jakość życia i środowiska, konkurencyjna i innowacyjna gospodarka”².

² *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski (NUTS 3) – Strategia Rozwoju Sudety 2030, Centrum Badawczo-Rozwojowe Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2018, s. 93.*

W kontekście rozwoju i przyciągania zasobów ludzkich warto zwrócić uwagę na cele strategiczne zawarte w tym dokumencie. Zostały one sformułowane następująco³:

1. Bardziej inteligentne terytorium.
2. Terytorium bliżej obywateli.
3. Terytorium lepiej skomunikowane.
4. Terytorium przyjazne dla środowiska, wykorzystujące swój potencjał.

Z punktu widzenia analizowanej tematyki szczególnie ważny jest cel 2., będący niejako podstawą rozwoju ludności, ale pozostałe cele też temu służą. Cel 2. obejmuje działania adresowane do ludzi – do społeczności jako całości lub określonych grup: mikroprzedsiębiorców, potencjalnych przedsiębiorców, podmiotów z branży turystycznej i uzdrowskowej, seniorów itd.

W oparciu o szeroko zakrojone badania ankietowe wśród przedstawicieli jst, szkół wyższych, organizacji otoczenia biznesu i innych podmiotów sektora trzeciego, jak również warsztaty i konsultacje społeczne, zespół projektowy zidentyfikował następujące kluczowe parametry przyszłego rozwoju społeczno-gospodarczego (przyspieszenia rozwoju):

- 1) unikatowe zasoby endogeniczne (naturalne, kulturowe – bogate dziedzictwo materialne i niematerialne oraz ludzkie),
- 2) jakość życia,
- 3) integracja jako efekt rozwiniętej współpracy jst i innych podmiotów.

Zaznaczono, że ich wspieranie przyczyni się do stworzenia i wzmocnienia wspólnej tożsamości lokalnej oraz dalszego rozwoju kapitału społecznego (opartego na rozbudowanych i wielokierunkowych relacjach).

Aby osiągnąć cel strategiczny: Terytorium bliżej obywateli, zaproponowano następujące cele operacyjne⁴:

³ Tamże, s. 94.

⁴ Tamże, s. 99-100.

ALICJA ZAKRZEWSKA- -PÓŁTORAK

DR HAB., PROF. UEW, DYREKTOR
CENTRUM BADAWCZO-ROZWOJOWEGO
SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO UEW,
ZATRUDNIONA W KATEDRZE GOSPODARKI
PRZESTRZENNEJ I ADMINISTRACJI
SAMORZĄDOWEJ W UNIWERSYTECIE
EKONOMICZNYM WE WROCŁAWIU.
REPREZENTUJE DYSCYPLINY
NAUKOWE: EKONOMIA I FINANSY ORAZ
GEOGRAFIA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA
I GOSPODARKA PRZESTRZENNA.
PRZEWODNICZĄCA ZESPOŁU
EKSPERCKIEGO PRZYGOTOWUJĄCEGO
STRATEGIĘ ROZWOJU SUDETY 2030 (2018).
AUTORKA, WSPÓLAUTORKA OPRACOWAŃ
Z ZAKRESU ROZWOJU REGIONALNEGO
I LOKALNEGO, W TYM: STRATEGII
ROZWOJU WROCŁAW 2030 (2018),
STRATEGII ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI
TERYTORYALNYCH WROCŁAWSKIEGO
OBSZARU FUNKCJONALNEGO (2015),
STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
DOLNOŚLĄSKIEGO 2020 (2011).

- 2.1 Podnoszenie jakości infrastruktury społecznej i mieszkaniowej (m.in. poprzez takie przedsięwzięcia strategiczne, jak: wypracowanie na bazie najlepszych praktyk standardu gminnej polityki mieszkaniowej uwzględniającej przeciętnie zarabiających i młode rodziny z dziećmi, pobudzenie aktywności w zakresie efektywnego zarządzania mieniem komunalnym: transfer dobrych praktyk, wizyty studyjne, szkolenia itp.).
- 2.2 Podwyższenie poziomu edukacji dzieci i młodzieży oraz dostosowanie do potrzeb rynku pracy (m.in. poprzez wypracowanie spójnej, aktywnej polityki podwyższania kwalifikacji nauczycieli czy promowanie sieci współpracy szkół zawodowych z lokalnymi przedsiębiorstwami w rozwoju dostosowanych do potrzeb kierunków kształcenia).
- 2.3 Rozwój infrastruktury i usług „srebrnego sektora” – dla osób starszych (m.in. w wyniku stworzenia pilotażowych gminnych bilansów potrzeb w zakresie usług dla osób w wieku emerytalnym oraz współpracy jst w zakresie tworzenia komplementarnej sieci placówek i usług opiekuńczych).
- 2.4 Aktywizacja społeczna osób starszych (w tym takie zadania, jak: stworzenie sudeckiego funduszu wsparcia dla organizacji społecznych działających na rzecz osób starszych z obszaru Porozumienia Sudety 2030 czy powołanie Sejmiku Srebrnych Liderów – integrującego środowisko i animatorów osób starszych).
- 2.5 Integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. aktywizacja społeczno-zawodowa tej grupy osób, animacja wielosektorowej współpracy w działaniach wzmacniających integrację społeczną, z włączeniem podmiotów ekonomii społecznej i podmiotów prywatnych).

Jak stwierdzono, jednym z podstawowych problemów rozwoju tego obszaru jest depopulacja, dlatego w *Strategii rozwoju...* określono determinanty decydujące o zatrzymaniu odpływu i zachęcaniu do napływu ludności, takie jak⁵:

⁵ Tamże, s. 95.

- podnoszenie szeroko rozumianej jakości życia,
- aktywizowanie społeczności i włączanie w partycypację na rzecz rozwoju lokalnego,
- budowanie innowacyjnego obszaru, przy poszanowaniu bogatych tradycji kulturowych, przemysłowych, uzdrowiskowych,
- tworzenie i wspieranie tworzenia kreatywnych, ciekawych i ambitnych miejsc pracy,
- otwartość, dostępność regionu,
- przyjazność dla rodzin,
- zintegrowanie obszaru (społeczne, infrastrukturalne, gospodarcze).

Drugi wybrany do przedstawienia dokument to strategia rozwoju stolicy regionu – *Strategia Wrocław 2030*. Wrocław to ośrodek centralny województwa dolnośląskiego, który intensywnie się rozwija. Jest to miasto, które ma ponad 640 tys. mieszkańców (2021 r.). I to właśnie mieszkańcy stanowią istotny kapitał tej jednostki przestrzennej. Wobec tego proces planowania rozwoju miasta jest determinowany jakościowym podejściem do mieszkańców, a ludzie są zachęceni do partycypacji w tym zadaniu. *Strategia Wrocław 2030* szeroko rozpatruje problemy związane z ruchem ludności, trendami demograficznymi, a przede wszystkim ma na celu zaprogramowanie rozwoju w taki sposób, aby jakość życia mieszkańców była jak najwyższa. Dopasowanie do realizacji potrzeb mieszkańców zapewniła ich szeroka partycypacja w procesie programowania strategicznego, m.in. poprzez organizację forów tematycznych, na których każdy mógł wypowiedzieć swoje zdanie na temat tego, co należy przedsięwziąć w kolejnych latach w zakresie: demografii, zieleni i środowiska, transportu i mobilności, mieszkalnictwa, gospodarki, planowania przestrzennego, zagospodarowania rzeki Odry i terenów wokół niej, kultury, zdrowia i sportu, kształtu partycypacji, edukacji i szkolnictwa wyższego oraz zarządzania miastem.

W *Strategii Wrocław 2030* w sposób szczególny podchodzi się do ludności Wrocławia, która z jednej strony jest odbiorcą przedsięwzięć realizowanych w mieście, z drugiej strony jest kreatywnym podmiotem zaangażowanym we wskazywanie i wykonywanie kolejnych projektów.

Przyjęta w *Strategii Wrocław 2030* misja: „Wrocław miastem mądrym, pięknym, zasobnym – miastem, które jednoczy i inspiruje”⁶ integruje wszystkie podmioty działające w mieście w dążeniu do podtrzymywalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, opartego na wysokiej jakości życia i funkcjonowania ośrodka. Ten kierunek działania potwierdza przyjęta w *Strategii* wizja: „Zrównoważony rozwój oparty na wysokiej jakości życia obecnych i przyszłych mieszkańców oraz kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości”⁷, wskazując jednocześnie, że zgromadzony w mieście kapitał ludzki należy w stosowny sposób wykorzystywać do aktywizacji innowacyjności i przedsiębiorczości. Cel strategiczny: „Wzmacnianie solidarności i kreatywności, podniesienie jakości życia na terenie całego miasta oraz poprawa pozycji Wrocławia w sieciach globalnych – m.in. poprzez działania na rzecz osiągnięcia statusu jednej z zielonych stolic Europy”⁸ ukierunkowuje rozwój miasta na aspekty związane z ideą miasta zielonego, co w długim okresie ma przynieść poprawę warunków życia mieszkańców i współdziałać w walce z kryzysem klimatycznym. Działania założone w dokumencie zostały skoncentrowane wokół następujących priorytetów: mobilność, jakość środowiska i przestrzeni miejskiej, przedsiębiorczość, gospodarka kreatywna i innowacyjna powiązana z nauką, zdrowie i aktywni mieszkańcy, miasto otwarte oraz governance.

Wszystkie z zakładanych priorytetów mają za zadanie realizować potrzeby mieszkańców i dopasowywać ofertę miasta do ich wymagań, tworząc komfort życia oraz przyciągając kolejne osoby do wybrania tej lokalizacji jako miejsca zamieszkania. Koncepcja przyjęta w *Strategii Wrocław 2030* uwzględnia trzy sfery, w których mogą wystąpić zagrożenia: bezpieczeństwo, jakość środowiska i demografia. Co prawda w mieście spada liczba przestępstw i zwiększa się poczucie bezpieczeństwa wrocławian, jednak nadal bezpieczeństwo pozostaje dużym problemem. Powietrze w aglomeracji wrocławskiej jest mocno zanieczyszczone, co ma negatywny wpływ na zdrowie mieszkańców. Jak zaznaczono, bardzo istotne są działania zmierzające do

⁶ *Strategia Wrocław 2030*, Załącznik do uchwały nr LI/1193/18 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 15 lutego 2018 r., s. 19.

⁷ Tamże, s. 25.

⁸ Tamże, s. 28.

poprawy zarówno bezpieczeństwa, jak i stanu powietrza w mieście – na co w kładzie się szczególny nacisk w dokumencie. Takie podejście zwiększa atrakcyjność miasta dla potencjalnych mieszkańców oraz wpływa na poprawę jakości życia ludności miasta.

Należy pamiętać, że Wrocław to jedno z największych miast pod względem liczby ludności w skali kraju. Obecnie wiele miast przeżywa problemy demograficzne: następuje starzenie się ludności, obniża się odsetek urodzeń, a miasta „się kurczą”. Wrocław, dzięki swojej atrakcyjnej ofercie, dobrej jakości życia mieszkańców, partycypacyjnemu zarządzaniu i rozwojowi społeczno-gospodarczemu, nadal zwiększa liczbę ludności, a młodzi chętnie migrują do tego ośrodka lub zostają tu po studiach, jest on również celem migracji z Ukrainy oraz pobytu uchodźców z tego kraju. W prognozach podkreśla się, że w 2050 r. odsetek ludności miast na świecie wyniesie 68,4%, co oznacza, że miasta będą się zwiększały pod względem liczby ludności, jednak nie dotyczy to wszystkich ośrodków miejskich, tylko tych najlepiej postrzeganych, o wypracowanej marce. *Strategia Wrocław 2030* to dokument, który stwarza możliwości kreowania miasta jako nowoczesnego, zielonego ośrodka o podtrzymywalnym rozwoju społeczno-gospodarczym, reagującego na potrzeby mieszkańców oraz elastycznie dopasowującego się do wyzwań gospodarki i turbulentnego otoczenia. Miasto koncentruje się na mieszkańcach i w procesie partycypacyjnego zarządzania jednostką terytorialną tworzone są przestrzenie integrujące ludność, tolerancyjne i wielokulturowe oraz wielopokoleniowe, w których wysokiej jakości kapitał ludzki determinuje kierunki rozwoju.

Podsumowując powyższe spostrzeżenia i analizy, należy podkreślić, że twórcy obu istotnych dla naszego regionu dokumentów strategicznych przywiązują dużą wagę do czynnika ludzkiego, nie tylko w ujęciu zasobowym, ale także jako odbiorcy i kreatora rzeczywistości. Jak wykazały diagnozy sporządzone w tych dokumentach, to właśnie ludzie stają się elementem newralgicznym, którego zasoby, jakość, ale też oczekiwania czy postawy będą decydowały o prawidłowej realizacji strategicznych założeń. Dlatego jednym z najistotniejszych

⁹ *Rocznik statystyki międzynarodowej 2021*, GUS, Warszawa 2021, s. 50.

parametrów omawianych opracowań jest czynnik ludzki, to on bowiem z jednej strony będzie realizował założenia strategii, a z drugiej strony będzie odbiorcą ich efektów. Tylko w sytuacji, gdy mieszkańcy biorą udział w opracowaniu tego typu dokumentów, ale też identyfikują się z wyznaczonymi celami i podejmują aktywne działania zmierzające do ich osiągnięcia, można mówić o pełnej zgodności założeń z oczekiwaniami społecznymi. Należy pamiętać, że w każdym opracowaniu strategicznym ludzie są najważniejszym elementem, jednocześnie zapisy tych opracowań w sposób istotny skutkują zmianami w funkcjonowaniu społeczeństw, dlatego w centrum każdego takiego dokumentu musi być wkomponowany wielowymiarowy element, jakim jest człowiek we współczesnych realiach społeczno-gospodarczych.

Strategie są dostępne na stronach:

Strategia Rozwoju Sudety 2030 https://www.ue.wroc.pl/p/jednostki/cbrst/strategia_rozwoju_sudety_2030.pdf

Strategia Wrocław 2030 <https://baw.um.wroc.pl/UrzedMiastaWroclawia/document/34461/Uchwa%C5%82a-LI-1193-18>

REDAKCJA

Redaktor naczelny

dr Aleksandra Burdukiewicz

Menedżer Think Tanku

dr Małgorzata Gałęcka

Koordinator ds. marki

Jan Jakub Cendrowski

Przewodniczący Rady Impakt Dolny Śląsk – Think Tanku Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

dr hab. Bogusław Póttorak, prof. UEW

Członkowie Rady Impakt Dolny Śląsk

dr hab. Bogusław Póttorak, prof. UEW – przewodniczący

prof. dr hab. Bogusława Drelich-Skulska

dr hab. Bartłomiej Nita, prof. UEW

dr hab. Marek Kośny, prof. UEW

Marek Ignor – Ogólnopolskie Stowarzyszenie Regionalnych
Funduszy Rozwoju

Tomasz Szpikowski – przedstawiciel przedsiębiorców

Malwina Wrotniak – red. naczelna Bankier.pl, media gospodarcze
i regionalne

Ałła Witwicka-Dudek – Centrum Współpracy z Biznesem
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Partner strategiczny:

**DOLNY
ŚLĄSK**

DFR
DOLNOŚLĄSKI FUNDUSZ ROZWOJU

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego
we Wrocławiu
53-345 Wrocław, ul. Komandorska 118/120
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

ISSN 2720-1813

